

ДОНИШГОҲИ МИЛЛИИ ТОҶИКИСТОН

ТДУ: 336.648 (575.3)
ББК: 65.9 (2) 2/4. (2Т)
Р-64

Бо ҳуқуқи дастнавис

РОЗИЕВ ДИЛОВАР АСТАНАҚУЛОВИЧ

**БАЛАНДБАРДОРИИ ҚОЛИБИЯТИ САРМОЯГУЗОРИИ
САНОВАТИ САБУКИ ҚУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН**

АВТОРЕФЕРАТИ

диссертатсия барои дарёфти дараҷаи илмӣ

номзади илмҳои иқтисодӣ

аз рӯйи ихтисоси 08.00.07 - Молия, муомилоти пулӣ ва қарз

Душанбе - 2022

Диссертатсия дар кафедраи молия ва суғуртаи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон иҷро шудааст.

Роҳбари илми:

Файзулло Машраб Қурбоналӣ, доктори илмҳои иқтисодӣ, профессор, раиси кумитаи Маҷлиси намоядағони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба иқтисод ва молия

Муқарризони расмӣ:

Бобочонов Даврон Дадаҷонович, доктори илмҳои иқтисодӣ, профессор, муовини ректор оид ба робитаҳои байналмилалӣ Донишгоҳи давлатии ҳуқуқ, бизнес ва сиёсати Тоҷикистон

Тошматов Маҳмуд Неъматович, номзади илмҳои иқтисодӣ, дотсент, Муовини аввал-муовини ректор оид ба таълим ва идораи сифати таҳсилоти Донишгоҳи технологии Тоҷикистон

Муассисаи пешбар:

Донишгоҳи давлатии молия ва иқтисоди Тоҷикистон

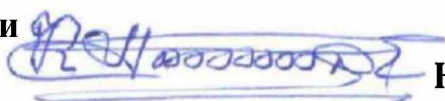
Ҳимояи диссертатсия дар маҷлиси Шӯрои диссертатсионии **6D.KOA-003** дар назди Донишгоҳи миллии Тоҷикистон санаи 15-уми сентябри соли 2022 соати 14⁰⁰ баргузор мегардад. Суроға: 734025, ш. Душанбе, к. Буни Ҳисорак, Шаҳраки донишҷӯён, бинои таълимии 7, ауд. 102, e-mail.ru: **6d.koa-003@mail.ru**, телефони котиби илмӣ: (+992) 900171759

Бо диссертатсия дар китобхонаи илмии донишгоҳ ва сомонаи расмӣ Донишгоҳи миллии Тоҷикистон (www.tnu.tj) шинос шудан мумкин аст.

Автореферат «»2022 тавзеъ шудааст

Котиби илмии Шӯрои

диссертатсионӣ, доктори илмҳои иқтисодӣ, профессор

Қурбонов А.К.

МУҚАДДИМА

Мубрамии мавзӯи таҳқиқот. Дар шароити иқтисоди бозорӣ аҳамияти ташаккул ва тақмили сиёсати сармоягузорию корхонаҳои саноатӣ меафзояд, зеро вазъи заминаи истеҳсолӣ-техникии корхонаҳо ва рақобатпазирии онҳо дар бозорҳои дохилӣ ва хориҷӣ аз асоснокӣ ва сатҳи самаранокии он вобаста аст. Ҳамзамон, масъалаи баландбардории ҳолибияти сармоягузорию дар соҳаи саноат ҳамчун раванди муҳими иқтисоди миллӣ ба шумор рафта, вазъи инфрасохтори он дар минтақаҳои иқтисодии ҷумҳурӣ то ҳол имкон намедихад, ки ҳалли захираҳои молиявӣ аз хориҷа ба Тоҷикистон дуруст ба танзим дароварда шаванд. Зарурати ҳалли сармояи ватанию хориҷӣ ба соҳаи истеҳсолот, яке аз ҳадафҳои муҳими стратегияи давлат ва ҳукумат чӣ дар қаламрави кишвар ва чӣ дар сатҳи минтақаҳои ҷумҳурӣ мебошад.

Тавре зимни Паёмашон Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон баён намуданд: «Мо саноатикунонии босуръатро ҳамчун ҳадафи ҷоруми стратегияи кишвар қабул кардем, зеро рушди саноат барои таъмин намудани устувории иқтисодиёт, ташкили ҷойҳои нави корӣ, баланд бардоштани иқтидори содиротии мамлакат ва рақобатнокии он замина мегузорад»¹. Албатта, барои баланд бардоштани иқтидори содиротии мамлакат, дар мадди аввал муҳайё сохтани фазои мусоиди сармоягузорию бо назардошти таъмини ҳолибияти сармоягузорию лозим аст.

Яке аз мушкилоти ҷиддии корхонаҳои саноати сабуки Тоҷикистон дар марҳилаи кунунӣ норасоии шадиди маблағгузорию барои эҳтиёҷоти навсозии истеҳсолот ва қоркарди маҳсулотҳои нимтайёри саноатӣ мебошад. Аз ин лиҳоз, танзими дурусти ҳолибияти сармоягузорию дар соҳаи саноати сабук вазъи заминаи истеҳсолӣ-техникии корхонаҳоро беҳтар намуда, рақобатпазирии онҳоро дар бозорҳои дохилӣ ва хориҷӣ меафзояд. Зимнан, таъмини рушди устувори саноати сабук танҳо дар сурате имконпазир мегардад, ки мушкилот дар танзими ҳолибияти сармоягузорию бартараф карда шавад, зеро танҳо фазои мусбати мусоид ба афзоиши рақобатпазирии молҳои ватанӣ ва самаранокии иқтисодиёт мусоидат мекунад.

Барои гузариши Ҷумҳурии Тоҷикистон аз давлати содиркунандаи ашёи хоми саноатӣ ба мамлакатаи содиркунандаи маҳсулоти тайёри саноатӣ, дар мадди аввал, бояд ба ҳолибияти сармоягузорию корхонаҳои саноатӣ таваҷҷуҳи зарурӣ зоҳир намуд, чунки бе таъмини ҳолибияти сармоягузорию ба ҳалли маблағгузориҳои иловагӣ дар соҳаи саноат ноил гардидан ғайриимкон аст.

Ҳамин тариқ, аҳамияти ин тадқиқот аз зарурати таҳлили ҳамаҷонибаи иқтисодии фаъолияти сармоягузорию корхонаҳои саноати сабук вобаста аст, ки ин имкон медиҳад тавсияҳои методологӣ оид ба баландбардории ҳолибияти сармоягузорию дар соҳаи саноати сабуки Ҷумҳурии Тоҷикистон бароварда шаванд.

Дарачаи таҳқиқи мавзӯи илмӣ. Ба масъалаи табиати иқтисодии сармоягузорию ва танзими давлатии он таҳқиқотҳои олимони хориҷӣ Бейм Ҷ., Дорнбурси Р., Кейнс Ҷ.М., Лоренс Г., Маркс К., Пигу А., Рикардо Д., Самуэлсон П., Сималензи Р., Смит А., Фишер

¹ Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон/ Душанбе, 26.12.2019. - [захираи электронӣ]: <http://www.prezident.tj/node/21975>.

С., Чоник М.Д., Шарп У. ва дигарон, олимони ватанӣ: Комилов С.Ч., Қаюмов Н.К., Қодирзода Д.Б., Назаров Т.Н., Раҳимов Р.К., Саидмуродов Л.Х., Саидмуродова М.А., Солеҳзода А.А., Хушвахтзода Қ.Х. ва дигарон бахшида шудааст.

Хусусиятҳои ҷалби сармоягузориҳои хориҷӣ ва ҷолибияти он дар рушди иқтисодӣ миллии вобаста ба соҳа дар қорҳои илмӣ олимони хориҷӣ: Владимировна Б.И., Волинская О.А., Горяинова Л.В., Ендовитский Д.А., Жукова Ю.С., Мелай Е.А., Мудрѐха Н.В., Петрушина Л.О., Пласкова Н.С., олимони ватанӣ: Бобоев А.А., Гулмамадов А.В., Иброҳимзода И.Р., Қодиров Ф.А., Тошматов М.Н., Умаров Х.У. ва дигарон дар ҷаҳд гардиданд.

Ба таҳқиқи масъалаҳои сармоягузорӣ ва муҳити институтсионалии он дар қорҳои саноатӣ қорҳои илмӣ олимони хориҷӣ: Алехина О.А., Афонасова М.А., Глушенко М., Горяинова Л.В., Доронина Н.Г., Ендовитский Д. А., Павлова Л.Н., Федорова В.А., олимони ватанӣ: Ғаниев Т.Б., Исайнов Ҳ.Р., Низомова Т.Д., Обидов Ф.С., Одинаев Ҳ.А., Султонов З.С., Тағоев Ҷ., Улуғхочаева Х.Р., Уроков Д.У., Усманова Т., Файзуллоев М.Қ., Ҷурабоев Ғ. ва дигарон бахшида шуданд.

Дар айни ҳол, дар қорҳои олимони номбурда масъалаҳои баланд бардоштани нерӯи захираҳои молиявӣ ба воситаи таъмини ҷолибияти сармоягузорӣ, танзим давлатии хусусиятҳои ҳосил ҷолибияти сармоягузориҳои қорҳои саноати сабук ва омилҳои таъсиррасони он, роҳҳои ҷалби сармояи хориҷӣ ба соҳаи саноати сабук ва инфрасохтори он дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ба таври васеъ илман инъикоси ҳудро наёфтаанд.

Робитаи таҳқиқот бо барномаҳо (лоиҳаҳо), ва мавзӯҳои илмӣ. Мавзӯи диссертатсия ба самтҳои асосии таҳқиқотҳои бунёдию амалӣ, аз ҷумла самтҳои «Стратегияи рушди саноат дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030», ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 27 марти соли 2018, № 159, «Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030», ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 1 октябри соли 2016, № 392, «Барномаи рушди саноати сабук дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2022», ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 29 марти соли 2019, № 128, «Барномаи саноатикунории босуръати Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2020-2025», ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 27 майи соли 2020, № 293 тасдиқ шудаанд, мутобиқат менамояд.

ТАВСИФИ УМУМИИ ТАҲҚИҚОТ

Мақсади таҳқиқот - таҳияи асосҳои назариявӣю методологии эҳё ва рушди соҳаи саноати сабук тавассути таъмини ҷалби сармоя, инчунин истифодаи самараноки нерӯи захиравии соҳа ва фароҳам овардани заминаҳои афзоиши ҷузъи содиротии саноати сабук мебошад.

Вазифаҳои таҳқиқот. Мутобиқи мақсади таҳқиқоти диссертатсионӣ вазифаҳои асосии зерин муайян ва ҳал карда шуданд:

- таҳқиқ ва шарҳи табиати иқтисодии сармоягузорӣ ва фаъолияти сармоягузорӣ дар соҳаи саноати сабук, ҳамчунин муайян намудани омилҳои таъсиррасон ба раванди ҷолибияти сармоягузорӣ;

- асоснок намудани чанбаҳои институтсионалӣ ва низоми конунгузории танзимкунандаи қолибияти сармоягузорӣ;
- баррасии вазъи соҳаи саноати сабуки Ҷумҳурии Тоҷикистон ва муайянсозии тамоюлҳои рушд дар давраи сохибистиклолӣ;
- таҳлили вазъи маҷмӯи нишондиҳандаҳои базавӣ ва баррасии муаммоҳои баландбардории қолибияти сармоягузорӣ дар соҳаи саноати сабуки Ҷумҳурии Тоҷикистон;
- коркарди роҳҳои ҷалби сармоягузорӣ ба саноати сабук ва инфрасохтори он дар Ҷумҳурии Тоҷикистон;
- таҳияи модели ҷалби сармоягузориҳои мустақими хориҷӣ ва истифодабарии он дар саноати сабуки Ҷумҳурии Тоҷикистон.

Объекти таҳқиқот раванди баландбардории қолибияти сармоягузорӣ дар соҳаи саноати сабуки Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошад.

Мавзӯи таҳқиқот муносибатҳои иқтисодӣ-молиявӣ ва истеҳсолие мебошанд, ки дар раванди ташаккул ва рушди корхонаҳои саноати сабук ҳангоми баландбардории қолибияти сармоягузорӣ ба миён меоянд.

Фарзияи таҳқиқоти имӣ аз алоқамандии мусбии ҳаҷми афзоиши ҷалби сармоягузориҳо дар соҳаи саноати сабук бо мавҷудияти қолибияти мусоиди сармоягузорӣ иборат мебошад. Дар ин раванд, афзоиши ҳаҷми истеҳсоли маҳсулотҳои саноатӣ, хусусан саноати сабук аз ҳаҷми ҷалби сармоягузориҳои ин соҳа вобаста буда, қолибияти сармоягузорӣ ба ҳаҷми истеҳсоли маҳсулоти саноати сабук мутаносибии ростаро пайдо мекунад.

Асосҳои назариявии таҳқиқотро корҳои илмӣ намояндагони мактабҳо ва равияҳои гуногун дар соҳаи ташаккулдиҳӣ ва амалисозии сиёсати муносири сармоягузорӣ, чанбаҳои бунёдӣ оид ба рушди муносибатҳои молиявӣ иқтисодӣ, инчунин натиҷаи таҳқиқотҳои монографӣ ва интишоротҳои илмӣ вобаста ба мавзӯи таҳқиқот ташкил медиҳад.

Асосҳои методологии таҳқиқотро усулҳои диалектикӣ оид ба мавзӯи таҳқиқот ташкил медиҳад, ки омӯзиши пайдарҳамии муносибатҳои молиявӣ ва сармоягузориҳоро дар инкишоф ва боҳамалоқамандӣ таъмин мекунад. Дар қори илмӣ чун анъана усулҳои умумии илмӣ истифода шудаанд, ба монанди, абстраксияи илмӣ, таҳлили мантикӣ, синтез. Ба сифати усулҳои махсус истифода шудаанд: таърихӣ, системавӣ, комплексӣ, гурӯҳбандӣ, моделронӣ, муқоисавӣ, индексӣ, монографӣ ва ғайра.

Сарчашмаи маълумот аз ҷамъбастанҳои ва ҳулосаҳои назариявӣ, санадҳои меъёрию ҳуқуқии Ҷумҳурии Тоҷикистон, Фармонҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, маълумотҳои Агентии омили назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Кумитаи давлатии сармоягузорӣ ва идораи амволи давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон, Вазорати саноат ва технологияҳои нави Ҷумҳурии Тоҷикистон, Вазорати молияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, Вазорати рушди иқтисод ва савдои Ҷумҳурии Тоҷикистон, Бонки миллии Тоҷикистон, маводҳои конференсияҳои илмӣ-амалӣ, монография ва дигар маводҳои, ки дар нашриёти даврӣ ҷоп гардидаанд, захираҳои иттилотии шабакаи «Internet», коркардҳои шахсии муаллиф иборат мебошанд.

Пойгоҳи таҳқиқот. Диссертатсия дар заминаи кафедраи молия ва суғуртаи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон дар толи солҳои 2013-2021 анҷом дода шудааст.

Навгони илмӣ таҳқиқоти диссертатсионӣ аз асосноксозии назариявии баландбардории ҷолибияти сармоягузорӣ ва коркарди тавсияҳои амалӣ доир ба тақмили рушди фаъолияти корхонаҳои саноати сабуки Ҷумҳурии Тоҷикистон иборат мебошад. Натиҷаҳои асосии таҳқиқоти диссертатсионӣ, ки дорои навгони илмӣ мебошанд, инҳоянд:

- моҳияти табиати иқтисодии сармоягузорӣ ва фаъолияти сармоягузорӣ дар соҳаи саноати сабук, инчунин муайян намудани омилҳои таъсиррасон (дохилию беруни) ба ҷолибияти сармоягузорӣ пешниҳод гардида, илман исбот шудааст, ки сармоягузорӣ ҳамчун омил метавонад барои ба азнавсозии иқтидорҳои истеҳсоли, зиёдшавии ҷойҳои нави корӣ, афзоиши шугли аҳоли, пастшавии нархи молҳо ва афзудани сифати онҳо, баланд гардидани рақобатпазирии молҳои истеҳсоли дохилӣ ва дар ниҳояти кор ба беҳтар гардонидани сатҳи зиндагии аҳоли ва нуфузи кишвар дар ҷомеаи ҷаҳонӣ мусоидат намояд;

- таъсири назарраси ҷанбаҳои институтсионалӣ ва низоми конунгузори кишвар ба раванди беҳдошти ҷолибияти сармоягузорӣ дар пояи таҳияи маҷмӯи ҷорабиниҳои давлатӣ оид ба пешниҳоди имтиёзҳои андозӣ, қарзҳои бучетӣ ва таъмини беҳатарии корхона ҷиҳати беҳтар намудани фазои сармоягузорӣ дар соҳаи саноати сабук бо мақсади ҷалби сармоягузориҳои дарозмуддат муайян карда шудааст;

- дар асоси таҳлили маҷмӯи нишондиҳандаҳои базавӣ ва иловагӣ тамоюлҳои рушди соҳаи саноати сабук ва вобастагии байниҳамдигарии иштирокчиёни бозори маҳсулоти саноатӣ муайян карда шудаанд;

- тавассути нишондиҳандаҳои маҷмӯӣ (макроиқтисодӣ) ва соҳавӣ вазъи раванди сармоягузорӣ ба соҳаи саноати сабук баҳогузорӣ карда шуда, муаммоҳои асосии баландбардории ҷолибияти сармоягузорӣ ба соҳаи мазкур ошкор карда шудаанд;

- роҳҳои ҷалби сармоягузорӣ ба саноати сабук ва инфрасохтори он дар Тоҷикистон, ки ба дигар кардани механизми низоми андозситонӣ дар корхонаҳои саноати сабук, ҷоннок намудани фаъолияти бозори фондӣ барои васеъ намудани имкониятҳои ҷалби захираҳои молиявии корхонаҳои саноати сабук ва тавлиди гуногуншаклии раванди ҷалби сармоягузориҳо алоқаманданд, асоснок карда шудаанд;

- модели математикии арзёбии ҷалби сармоягузориҳои мустақими хориҷӣ ва истифодаи он дар соҳаи саноати сабуки Тоҷикистон то давраи соли 2030 коркард гардид, натиҷаи модел нишон дод, ки ҳангоми ба 1% афзудани сармоягузориҳои мустақими хориҷӣ ба соҳаи саноати коркард, шумораи корхонаҳои нассочӣ ва дӯзандагӣ ба 0,2% меафзояд.

Нуктаҳои ба ҷимоя пешниҳодшаванда:

- назарияи муосири сармоягузорӣ ва танзими ҷолибияти он ба соҳаи саноати сабук;

- ҳолати муосири фазои сармоягузорӣ ва фаългардонии сармоягузорӣ дар соҳаи саноати сабуки кишвар ва ошкорсозии омилҳои, ки ба онҳо таъсири манфӣ мерасонанд;

- вобастагии рушди самараноки саноати сабуки кишвар ба афзоиши ҳаҷми сармоягузорӣ ва истифодабарии оқилонаи онҳо;
- имкониятҳои воқеии афзоиши ҳаҷми сармоягузорию дохилӣ ва хориҷӣ дар Тоҷикистон ва таъсири онҳо ба болоравии самаранокии иқтисодии соҳаҳои афзалиятноки саноати сабуки кишвар;
- роҳҳои тақмили механизми ҷалби сармоягузорӣ ба саноати сабук ва инфрасохтори он дар Тоҷикистон;
- дурнамои рушди сармоягузорию мустақими хориҷӣ ба саноати сабуки Тоҷикистон то давраи соли 2030.

Аҳамияти назариявӣ ва амалии таҳқиқот дар амиқ намудани методологияи иқтисодӣ-молиявӣ ва таҳлили институтсионалии беҳдошти ҷолибияти сармоягузорӣ дар соҳаи саноати сабук, муайянсозии ҷанбаҳои муҳими танзими сармоягузорӣ ва коркарди концепсияи рушди он дар оянда инъикос меёбад. Хулоса ва тавсияҳои пешниҳодгашта таҳқиқоти мавҷударо дар баҳши сармоягузорӣ пурра сохта, метавонанд ба пояи низоми фаъолияти корхонаҳои саноатӣ, ки ба рушди самаранокии иқтисоди миллӣ равона карда шудааст, ворид карда шаванд.

Аҳамияти амалии таҳқиқоти диссертатсионӣ аз коркарди тавсияҳои мушаххас оид ба тақомули усулҳои ҷалби сармоягузорию ва истифодаи онҳо дар саноати сабуки Ҷумҳурии Тоҷикистон иборат аст.

Татбиқи чораҳои пешниҳодгардида оид ба беҳдошти ҷолибияти сармоягузорӣ имкон фароҳам меорад, то бо тартиби ҷузъӣ механизми самаранок идоракунии сармояи дохиливу хориҷӣ дар корхонаҳои саноати сабук таҳқиқ карда шавад. Тақмилдиҳии низоми ҷолибияти сармоягузорӣ ба таҳкими устувории молиявии корхонаҳои саноатӣ мусоидат хоҳад кард.

Хулосаҳои асосии назариявӣ ва амалии диссертатсия метавонанд дар фаъолияти ташкилотҳои илмӣ-таҳқиқотӣ ва амалии баҳши саноати сабуки Ҷумҳурии Тоҷикистон истифода карда шаванд. Паҳлӯҳои алоҳидаи диссертатсия метавонанд ҳангоми таълимдиҳии фанҳои дарсии «Иқтисодиёти саноат» «Сармоягузорӣ», «Иқтисоди миллӣ» ва «Иқтисодиёти корхонаҳо» ва ғайра мавриди истифода қарор гиранд.

Дарачаи эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқот бо озмоишҳо, саҳеҳии маълумотҳо, ҳаҷми кофии маводи таҳқиқот, коркарди омории натиҷаҳои таҳқиқот ва мақолаҳо собит карда шудааст. Хулосаву тавсияҳо ба таҳлили илмии натиҷаҳои таҳқиқотҳои назариявӣ ва амалӣ асос ёфтаанд.

Мутобикати диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмӣ. Таҳқиқот ба бандҳои зерини Шиносномаи ихтисосҳои ҚОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба ихтисоси 08.00.07 - Молия, муомилоти пулӣ ва қарз мутобик аст: 2.14. - Маблағгузорию равандҳои сармоягузорӣ дар сатҳи ҷумҳуриявӣ ва маҳаллӣ; 2.28. - Методология ва ҷанбаҳои ташкилӣ-иқтисодии таъмини худмаблағгузорию маҳаллӣ; 3.20. - Сарчашмаҳои маблағгузорию субъектҳои хоҷагидорӣ, проблемаҳои муносибқунонии сохтори сармоя; 3.25. - Молияи равандҳои инвеститсионӣ ва инноватсионӣ, афзорҳои молиявии сармоягузорӣ; 4.7. - Механизми стратегияи инвеститсионии пасандозҳои аҳоли; 4.8. - Рушди муносибатҳои молиявӣ ва қабули қарорҳои молиявии инвеститсионӣ дар ҳоҷагии хонаводагӣ; 10.9. - Махсусияти

маблағгузории бонкҳо ба фаъолияти сармоягузорӣ, шумораи корхонаҳои саноатии соҳаҳои гуногун ва шаклҳои ташкилӣ - ҳуқуқӣ.

Саҳми шахсии довталаби дарёфти дараҷаи илмӣ дар таҳқиқот. Саҳми шахсии муаллиф аз коркарди тавсияҳои назариявӣ ва амалӣ оид ба ҷолибияти сармоягузории саноати сабуки Ҷумҳурии Тоҷикистон бо назардошти хусусиятҳои соҳа иборат мебошад. Дар заминаи ҷамъбастанҳои назариявӣ, таҳлил ва пешниҳоди тавсияҳо методикаи таъмини ҷолибияти сармоягузории саноати сабук кор карда барои маддаи шудааст. Натиҷаҳои ҷудоғонаи таҳқиқоти диссертсиониро метавон ҳангоми коркардабарории муқаррароти назариявӣ ва методологӣ оид ба мукамалгардонии заминаҳои меъёрӣ-ҳуқуқии ҷолибияти сармоягузории саноати сабуки Ҷумҳурии Тоҷикистон истифода бурда шавад.

Тасвир ва амалисозии натиҷаҳои диссертатсия. Нуктаҳои асосии таҳқиқоти диссертатсионӣ дар шакли маълумоти аз тарафи муаллиф пешниҳодшуда дар конференсияҳо ва семинарҳои ҷумҳуриявӣ байналмиллалӣ, семинару конференсияҳои дохилдонишгоҳии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон (солҳои 2013-2021) муҳокима шудаанд.

Хулоса ва натиҷаҳои диссертатсияи мазкур ба Вазорати саноат ва технологияҳои нави Ҷумҳурии Тоҷикистон (№10 – 727, аз 30.03.2022), Донишгоҳи миллии Тоҷикистон (№81/1 - дс, аз 18.02.2022) барои истифодаи пешниҳод шудаанд. Санадҳо оид ба татбиқи паҳлуҳои таҳқиқот мавҷуданд.

Интишорот аз рӯи мавзӯи диссертатсия. Нуктаҳои асосии диссертатсия дар 22 мақолаҳои муаллиф, аз ҷумла 6 мақолаи илмӣ дар маҷаллаи нашрияҳои мансуб ба номгӯи маҷаллаи нашрияҳои тақризшаванда ва тавсиянамудаи КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон нашр гардидаанд. Ҳаҷми умумии корҳои илмӣ ҷопгардида оид ба мавзӯи диссертатсия ба 6,0 ҷ.ч. баробар аст.

Соҳтор ва ҳаҷми диссертатсия. Диссертатсия аз муқаддима, се боб, хулоса ва тавсияҳо, рӯйхати адабиёти истифодашуда иборат аст. Диссертатсия дар ҳаҷми 183 саҳифаи матнӣ компютерӣ иншо гардидааст. Дар диссертатсия 20 ҷадвал ва 20 расм мураттаб гардида, рӯйхати адабиёти истифодашуда аз 172 номгӯ иборат мебошад.

ТАВСИФИ ЗЕРБОБҲО ВА БОБҲОИ ДИССЕРТАТСИЯ

Дар муқаддима мубрамияти мавзӯи асоснок шуда, сатҳи омӯзиши он аз нуктаи назари илмӣ амалӣ баррасӣ гардида, мақсад, вазифаҳо, мавзӯ ва объекти таҳқиқотӣ ишора гардида, навигарии илмӣ ва аҳамияти амалии натиҷаҳои таҳқиқотӣ нишон дода шудаанд.

Дар боби аввал - «Асосҳои назариявӣ методологии танзими ҷолибияти сармоягузории саноати сабук» асосҳои назариявии фаъолияти сармоягузорӣ ва тавсифи унсурҳои асосии он, омилҳои таъсиррасон ба ҷолибияти сармоягузорӣ, таъмини шароити институтсионалӣ ва қонунгузории танзими ҷолибияти сармоягузорӣ таҳқиқ шудаанд.

Дар боби дуюм - «Тамоюли рушд ва ҳолати муносири сармоягузорӣ дар соҳаи саноати сабуки Ҷумҳурии Тоҷикистон» тамоюли асосии рушди соҳаи саноати сабуки Ҷумҳурии Тоҷикистон дар даври соҳибистиклолӣ, таҳлили раванди сармоягузорӣ дар соҳаи саноати нассочии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва хусусиятҳои

арзёбии ҷолибияти сармоягузори корхонаҳои саноати сабук таҳлил ва баҳогузори гардидааст.

Дар боби сеюм - «Дурнамои такмили ҷолибияти сармоягузори саноати сабуки Ҷумҳурии Тоҷикистон» муаммоҳои ҷолибияти (чалби) сармоягузори дар саноати сабуки Ҷумҳурии Тоҷикистон, рохҳои бехтарсозии чалби сармоягузори ба саноати сабук ва инфрасохтори он дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, модели чалби сармоягузориҳои мустақими хориҷӣ ва истифодаи он дар соҳаи саноати нассоҷиву дӯзандагии Ҷумҳурии Тоҷикистон муайян ва пешниҳод гардидаанд.

Дар хулосаи диссертатсия таклифу пешниҳодҳои илман асоснок оид ба баландбардории ҷолибияти сармоягузори дар соҳаи саноати сабуки Ҷумҳурии Тоҷикистон дар оянда оварда шуда, рохҳои дар амал татбиқ намудани онҳо дар шароити иқтисоди бозори пешниҳод карда шудаанд.

ҚИСМҲОИ АСОСИИ ТАҲҚИҚОТ

Дар шароити авҷи бӯхронҳои пайдарҳамаи ҷаҳонӣ чалби сармояи хориҷӣ, технологияи нав, қувваи зеҳнӣ ва навоарӣ масъалаи муҳими рӯз ба шумор рафта, диққати давлатҳои рӯ ба тараққиро ба худ бештар ҷалб менамояд. Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон бо мақсади баланд бардоштани бахшҳои мухталифи иқтисоди миллӣ, тавсеаи муносибатҳои иқтисодию тичоратӣ бо давлатҳои хориҷӣ, гароиш ба иқтисодиёти ҷаҳонӣ ва бартаараф намудани камбудию мушкилиҳои ҷойдошта дар назди худ чор ҳадафи стратегӣ, аз ҷумла таъмини амнияти энергетикӣ ва истифодаи самарабахши неруи барқ; раҳой аз бунбасти коммуникатсионӣ ва табдил ба кишвари транзитӣ; таъмини амнияти озуқаворӣ ва дастрасии аҳоли ба ғизои хушсифат; вусъатдиҳии шуғли пурмаҳсулро гузоштааст. Бе гуфтугӯ, метавон қайд намуд, ки барои амалӣ гардидани ҳадафҳои мазкур чалб намудани сармоягузориҳои бузург бениҳоят зарур мебошад.

Ҳангоми ислоҳоти иқтисодӣ дар Тоҷикистон зарур аст, ки аз рохҳои нав тавассути коркарди илмӣ ва дар амал татбиқ намудани концепсияҳои самарабахш бо корбурди чараёни сармоягузори, усулҳои баҳодихии нишондиҳандаҳои самаранокии онҳо ҳамчун омили рушди иқтисодиёт истифода бурда шавад.

Дар ин замина, соҳаи саноат яке аз соҳаҳои муҳимтарини иқтисодиёти миллӣ ба шумор меравад, зеро он пояи афзоиши маҷмӯи маҳсулоти дохилӣ, манбаи асосии бунёди ҷойҳои корӣ ва сарчашмаи асосии ғани гардонидани буҷети давлат ба шумор меравад. Рушди соҳаи саноат бо назардошти хусусиятҳои алоҳидаи ҳар як зерсоҳа ба фишангҳои гуногуни иқтисодӣ ва иҷтимоӣ вобастагӣ дорад, ки ин як василаи нав намудани нерӯи истехсолӣ, таъмини маводҳои зарурии истехсолӣ ва оморасозии мутахассисони баландихтисос ва ғайра мебошад. Яке аз пояҳои асосии рушди соҳаи саноат ин сатҳи таъмини он ба захираҳои молиявӣ мебошад. Сарчашмаи асосии он дар шароити маҳдудиятҳои рушди иқтисодӣ ин чалби сармоягузориҳо ба соҳаҳои асосии иқтисоди миллӣ мебошад. Иқтисодчиён мафҳум ва ҳолати сармоягузориро барои бехтар дарк намудани муҳити тағйирёбии ҳаҷми истехсоли маҳсулот ва расонидани хизматҳо аз ҷониби субъектҳои иқтисодӣ мавриди омӯзишу таҳқиқот қарор доданд. Дар раванди идоракунии ҳолати макро- ва микроиқтисодӣ бояд асосҳои назариявии мафҳуми “сармоягузори ва ҷолибияти он” амиқ карда шаванд.

Дар диссертатсия қайд карда шудааст, ки масъалаи табиати иқтисодии “сармоягузорӣ ва ҷолибияти он” дар илми молия ва иқтисод ҳамчун маҳаки асосӣ ба ҳисоб меравад. Дар ин замина, ақидаҳо доир ба моҳияти иқтисодии сармоягузорӣ ва ҷолибияти он хело зиёд буда, ҳатто ақидаи ягона барои мӯйян намудани табиати аслии онҳо вучуд надорад (ниг. ба ҷадвали 1).

Ҷадвали 1. - Моҳияти иқтисодии сармоягузорӣ ва ҷолибияти он

Муҳақиқони соҳаи иқтисод	Нуктаи назари муҳақиқон
1	2
Смит А.	«Вақте ки мо муқоиса кардем ... вазъи мардумро дар ду давраи муҳталиф дарёфтем, ки маҳсулоти тайёри замин ва меҳнати он дар давраи дуввум нисбат ба давраи қаблӣ меафзояд, заминҳои онҳо хуб истифода мегардиданд, савдои онҳо васеътар гариданд, пас мо итминон дошта метавонем, ки сармоя дар фосолаи байни ин ду давра афзудааст ...» ² .
Маркс К.	Сармоя ин ҷунбиш, раванди гардишест, ки марҳилаҳои муҳталифро тай мекунад, раванде, ки дар навбати худ се шакли гуногуни муомилотро (сармоягузорӣ, афзоиши арзиши сармоя, даромад ва ғайра) дар бар мегирад ³ .
Валинурова Л.С., Казакова О.Б.	Сармоягузорӣ - ин гузоштани сармоя бо мақсади гирифтани ғайра, ё ин ки ба хоҳири ноил гардидан ба ҳадафҳои дигари муфид мебошад ⁴ .
Машкин В.И.	Ҷолибияти сармоягузорӣ ин гузоштани сармоя бо шароитҳои муайян, ҳангоми интиҳоби объекти сармоягузорӣ ба афзалиятҳои сармоягузор мебошад ⁵ .
Бирман Г., Шмидт С.	Ҷолибияти сармоягузорӣ - маҷмӯи нишондиҳандаҳои вазъи молиявии корхонаро ифода мекунад ⁶ .
Ендовицкий Д.А., Никольская Е.Г., Крутик А.Б.	Ҷолибияти сармоягузорӣ хусусияти умумии раванди бартаарафнамоеи ҳамаи камбудҳои ва бартарҳои корхонаи мавриди баррасӣ мебошад ⁷ .
Камаров К.А.	Ҷолибияти сармоягузорӣ ин таносуби пешбинишавандаи даромад ва ҳавфи сармоягузорӣ, аз ҷумла фазои сармоягузорӣ ё нишондиҳандаи баръакси он - индекси ҳавфҳо мебошад ⁸ .
Қаюмов Н.Қ., Умаров Ҳ.У.	Ҷолибияти сармоягузорӣ ин рейтингҳои кишвар барои ҷалби сармоягузoron бо мақсади сармоягузории асосӣ ба хоҳири суръат бахшидан ба рушди иқтисодӣ мебошад ⁹ .

² Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. /А. Смит — М.: Эксмо, 2007. — (Серия: Антология экономической мысли). С.369.

³ Маркс К. Капитал. / К. Маркс – М.: Издательство политическая литература, 1975. – Т. 2. 752 с. (Ст.509).

⁴ Валинурова Л.С., Казакова О.Б. Управление инвестиционной деятельностью [Текст] // Л.С. Валинурова, О.Б. Казакова / . – М. : КНОРУС, 2005. – 384 с.

⁵ Машкин В. Управление инвестиционной привлекательностью реального сектора экономики региона // СЕВЕР промышленный. 2007. № 9. С.12.

⁶ Бирман Г., Шмидт С. Капиталовложения. Экономический анализ инвестиционных проектов: пер. с англ. под ред. Л. П. Белых. М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 1997. С.320.

⁷ Ендовицкий Д.А. Инвестиционный анализ в реальном секторе экономики: под ред. Гиляровской Л.Т. М.: Финансы и статистика, 2003. С.46.

Крутик А.Б., Никольская Е.Г. Инвестиции и экономический рост предпринимательства. СПб.: Лань, 2000. С.69.

⁸ Камаров К.А. Показатели инвестиционной привлекательности хозяйствующих субъектов в условиях инновационной экономики. [Текст] / К.А. Камаров. Иркутск: Вестник Ир ГТУ, № 2 (42), 2010, С.67-72.

⁹ Қаюмов, Н.Қ., Умаров, Ҳ.У. Глобализация экономики и внешнеэкономические связи Таджикистана. [Текст] / Н.Қ. Қаюмов, Ҳ.У. Умаров, –Душанбе: Деваштич, 2005, С.192.

Идомаи ҷадвали 1

1	2
Қодирзода Ф.А.	Қолибияти сармоягузорӣ аз мавҷудияти иқтисодии истеҳсолии кишвар ва минтақа, хусусиятҳои сифатӣ ва миқдорӣ онҳо, сохтори соҳавӣ ва тақрири истеҳсолкунӣ истеҳсолот вобаста аст ¹⁰ .
Раҳимов Т.Р.	Қолибияти сармоягузорӣ ҳамчун натиҷаи арзёбии субъективӣ ва хусусиятҳои объективӣ фазои сармоягузорӣ дар минтақа тафсир карда мешавад ¹¹ .
Бабаев А.А.	Қолибияти сармоягузорӣ бо меъёри ҳудудӣ, ки тавсифкунандаи дурнамо, самаранокӣ ва сатҳи ҳадди ақалли ҳафси сармоягузорӣ дар соҳа, минтақа ва давлат мебошад ¹² .
Ақидои Муаллиф	<i>Сармоягузорӣ</i> ин воситаҳои пулӣ, арзишҳои молумулкӣ ва зехнии давлат, ашхоси воқеию ҳуқуқӣ фаҳмида мешавад, ки ба таъсиси корхонаҳои нав, васеъ гардонидан, таъмир намудан ва аз лиҳози техникӣ ҷиҳозонидани корхонаҳои амалкунанда, бадастории амволи ғайриманқул, саҳмияҳо, дигар қоғазҳои қиматнок ва дигар дороиҳо бо мақсади гирифтани фоида, инчунин ноил гардидан ба дигар натиҷаҳои муфид равона карда шудааст, мебошад. <i>Қолибияти сармоягузорӣ</i> корхонаҳо ин тавсифи корхонаҳои алоҳида бо имкониятҳои рушд, самаранокӣ истифодабарии дороиҳо ва бозоргирии онҳо, ҳолати пардохтпазирӣ ва устувории молиявӣ мебошад ¹³ .

Зимни таҳқиқот муайян гардид, ки ҷалби сармоя ва беҳдошти фаъолияти сармоягузорӣ аз вазъи фазои сармоягузорӣ дар мамлакат вобастагӣ дошта, маҷмӯи механизмҳои иқтисодӣ ва ташкилии таъсиррасонандаи мақомоти давлатии сатҳи ҷумҳурӣ ва минтақавӣ ё ҳуди корхонаи саноатиро дар раванди ташаккулёбии фазои мусоиди сармоягузорӣ дар бар мегирад. Аз ин лиҳоз, маҳаки асосии раванди таъсиррасонии фаъолияти сармоягузорӣ ин фазои сармоягузорӣ ба ҳисоб меравад. Фазои мазкур барои таҳияи сиёсати оқилонаи фаъолияти сармоягузорӣ замина гузошта, ҳамчун натиҷаи мустақими пешбурди сиёсати сармоягузории давлат баромад мекунад.

Дар иқтисодиёти имрӯза мафҳуми “сармоягузорӣ” ҳамчун мафҳуми базавӣ хело зиёд истифода мешавад. Барои ин, ҳангоми таҳлили моҳияти он аз тарафи олимони тағйиротҳои ҷузъӣ ба назар мерасад. Ин асосан ба раванди таҳаввулотӣ (эволюсионӣ) дар иқтисодиёт вобастагӣ дорад. Дар диссертатсия вобаста ба меъёри субъекти сармоягузорӣ намудҳои зерин - сармоягузории давлатӣ, сармоягузории хусусӣ, сармоягузории хориҷӣ, сармоягузории ватанӣ ва сармоягузории омехта ҷудо карда шудаанд.

Дар диссертатсия қайд шудааст, ки зери мафҳуми “сармоягузории давлатӣ” ҳама намуди маблағгузориҳо аз тарафи мақомоти ҳокимияти давлатӣ ва корхонаҳои дар шакли молиякунандаи давлатӣ амалкунанда, ба мақсади ба даст

¹⁰ Қодирзода Ф.А. Классификация и взаимозависимость макроэкономических и инвестиционных рисков. Журнал экономика Таджикистана, 2020. № 4(2).2020. – С.19.

¹¹ Раҳимов, Т.Р. Механизм формирования благоприятного инвестиционного климата в регионе. Томск: Автореферат диссертации- 2007, С.11.

¹² Бабаев, А.А. Оценка инвестиционной привлекательности сельского хозяйства. [Текст] / А.А. Бабаев, Душанбе: Автореферат диссертации – 2010, С.8.

¹³ Розиев, Д.А. Нақши сармоя ва ҷалби сармоягузорӣ ба иқтисодиёти Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / Д.А. Розиев // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон (мачалаи илмӣ). Бахши илмҳои иҷтимоӣ-иқтисодӣ ва ҷамъиятӣ, «Маркази таъбу нашр баргардон ва тарҷума», Душанбе, 2017. -№2/10. С.97

овардани самара фаҳмида мешавад. Сармоягузори хусусӣ ин ҷойгирнамоии воситаҳои (сармояи) худии сармоягузор дар фаъолияти тичоратии корхона мебошад. Ҳамчун сармоягузори хусусӣ шахси воқеӣ, ҳуқуқӣ ва ё соҳибкори инфиродӣ баромад карда метавонад. Сармоягузори хориҷӣ - ин ҷойгирнамоии воситаҳо (сармоя) аз ҷониби шахсони ҳуқуқӣ воқеии хориҷӣ, давлатҳои алоҳида ва ё институтҳои байналмилалӣ мебошад. Сармоягузори дохилӣ - ин ҷойгирнамоии сармоя аз ҷониби шахсони воқеӣ ҳуқуқӣ дохили кишвар мебошад. Сармоягузори муштарак - ин ҷойгирнамоии сармоя аз ҷониби сармоягузори дохилию хориҷӣ ба як объект дар якҷоягӣ мебошад.

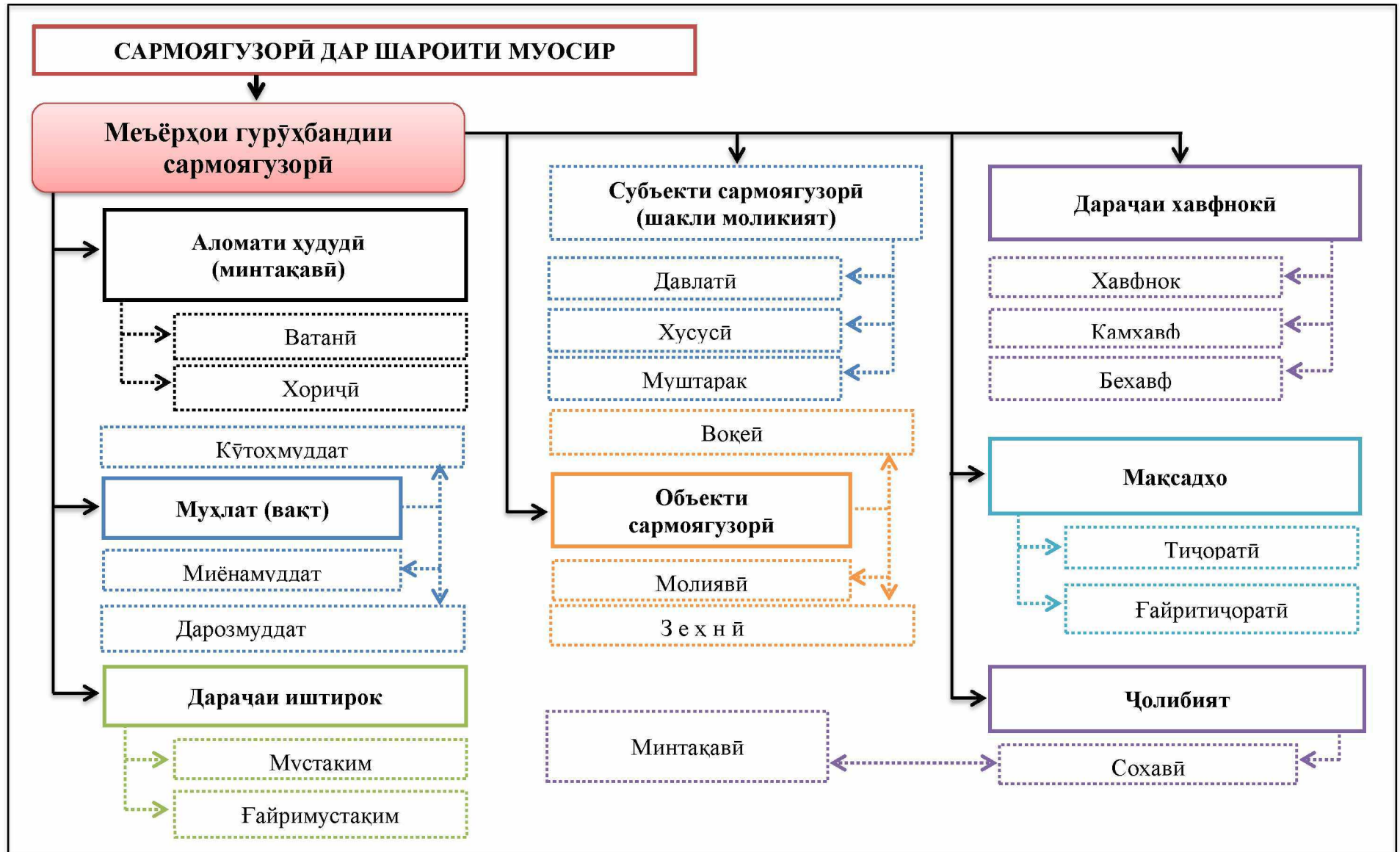
Мафҳуми “сармоягузорӣ” дар адабиёти ватанӣ (хусусан, даврони ИҶШС) дар солҳои 80-уми асри XX ба истифода ворид шуда, хело вақт ҳамчун «маблағгузори асосӣ» фаҳмида мешуд. Бо назардошти гуногунии намудҳои амалигардии сармоягузорӣ ҷиҳати таъмини банақшагирии сифатнок ва таҳлили он ғурухбандии он хело муҳим аст (ниг. ба расми 1).

Дар диссертатсия қайд гардидааст, ки равандҳои институтсионалии ҷолибияти сармоягузорӣ дар рушди иқтисод, махсусан дар шароити зарурати тағйиротҳои сохторӣ нақши муҳим доранд. Дар баробари ин, дар таҳқиқоти муосири ватанию хориҷӣ ба баландбардории ҷолибияти сармоягузорӣ дар соҳаи саноати сабук диққати ноқофӣ дода шудаанд. Мушкilot дар носозгории методологӣ ва тақсимои мавзӯии асарҳо дар соҳаи сохтори институтсионалии бозори сармоягузори иқтисоди миллӣ ҷой доранд.

Дар диссертатсия муайян карда шудааст, ки саноати сабук як бахши бузурги иқтисодӣ миллӣ мебошад, ки дар баробари истеҳсоли молҳои истеъмолӣ, истеҳсоли маҳсулоти саноатӣ ва техникаро барои дигар соҳаҳо дар асоси коркарди ашёи хоми маҳаллӣ, инчунин хизматрасонии маиширо ба аҳоли таъмин менамояд.

Таҳлил нишон дод, ки ин бахши иқтисодӣ анъанаҳои дерина дорад, ки пайдоиши он аз давраи шукуфоии Роҳи бузурги абрешим сарчашма мегирад. Дар миёнаи асри гузашта як давраи пурраи истеҳсолот, аз ҷумла истеҳсоли ашёи хом, ресандагӣ, матоъҳо, либосҳо ва қолинҳо ташкил карда шуда буданд. Намудҳои асосии маҳсулот матоъ ва либосҳои аз онҳо дӯхташуда, қолинҳо ва маҳсулоти ҷармӣ мебошанд. Ҷумҳурии Тоҷикистон дорои занҷири пурраи арзиши изофӣ аз истеҳсоли ашёи хом то истеҳсоли маҳсулоти тайёр мебошад. Соҳа дорои корхонаҳои муосири дӯзандагии либос, пойафзол, молҳои дигари рӯзгор мебошад. Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ин соҳаро як бахши муҳим ва афзалиятнок меҳисобад. Барои бехтар намудани фазои мусоиди он «Барномаи давлатии коркарди пурраи нахи пахта ва барномаи рушди саноати сабук барои давраи то соли 2030» таҳия ва баррасӣ гардидааст. Афзоиши нерӯи содиротӣ дар асоси навсозии истеҳсолот ва ҳавасмандгардонии таъсиси корхонаҳои нав пешбинӣ шудааст. Тоҷикистон Барномаи Маркази Байналмилалӣ Тичоратро (БМБТ) бомуваффақият татбиқ менамояд, ки он ба дастгирии рушди соҳаи нассочӣ ва дӯзандагӣ ва тақмил додани инфрасохтори идоракунии сифат равона шудааст.

Барои баҳогузори фазои ҷолибияти сармоягузорӣ дар мадди аввал таҳлили динамикаи нишондиҳандаҳои макроиқтисодии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон хеле муҳим аст.

Расми 1. - Меъёрҳои гурӯҳбандӣ ва намудҳои асосии сармоягузори

Аз таҳлилҳо бармеояд, ки аксари нишондиҳандаҳои макроиктисодии рушди Тоҷикистон дар солҳои 2015-2020 бо суръати баланд афзоиш ёфтаанд. Дар ин давра суръати афзоиши маҷмӯи маҳсулоти дохила +61,9%, ҳаҷми умумии маҳсулоти саноатӣ +153,3%, ҳаҷми умумии сармоягузорӣ дар соҳаҳои иқтисодиёт +20,8%, ҳаҷми умумии сармоягузорӣ ба соҳаи саноат +26,8% ва ҳаҷми сармоягузорӣ ба соҳаи саноати сабук +6,8% афзудаанд (ниг. ба чадвали 2).

Чадвали 2. - Динамикаи нишондиҳандаҳои макроиктисодии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон дар солҳои 2015-2020

Нишондиҳандаҳо	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2020/2015 (+/-, %)
Динамикаи ММД, млн. сомонӣ	50977,8	54790,3	64434,3	71059,2	79109,8	82543,0	+61,9
Ҳаҷми умумии маҳсулоти саноатӣ, млн. сомонӣ	12196	15090	20029	23894	27613	30890	+153,3
<i>нисбати ММД, бо %</i>	23,9	27,5	31,1	33,6	34,9	37,4	+13,5
Шумораи корхонаҳои саноатӣ, бо воҳид	2310	2043	1999	2161	2164	2283	-1,2
Коргарони соҳаи саноат, ҳаз. нафар	67,0	65,9	73,8	72,1	73,2	67,7	+1,0
Ҳаҷми умумии сармоягузорӣ, млн. сомонӣ	9749,9	11179,7	11371,6	13361,0	12517,8	11775,5	+20,8
<i>нисбати ММД, бо %</i>	19,1	20,4	17,6	18,8	15,8	14,3	-4,9
Ҳаҷми умумии сармоягузорӣ ба соҳаи саноат, млн. сомонӣ	4482,0	5673,1	5991,6	7974,2	6119,7	5683,5	+26,8
<i>нисбати ММД, бо %</i>	8,8	10,4	9,3	11,2	7,7	6,9	-1,9
<i>Аз ҷумла:</i>	-	-	-	-	-	-	-
- сармоягузорӣ ба соҳаи саноати сабук, млн. сомонӣ	204,7	124,9	57,4	71,7	31,3	218,6	+6,8
<i>нисбати ММД, бо %</i>	0,4	0,2	0,1	0,1	0,04	0,3	- 0,1

Сарчашма: Маҷмӯаи оморӣ Тоҷикистон: 30 - Соли истиқлолияти давлатӣ, 2021. С.335, 397, 399, 400, 487.

Дар аввали солҳои ба даст даровардани Истиқлолияти давлатӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон 2308 адад корхона мавҷуд буд, ки дар он 188,2 ҳаз. нафар коргар кору фаъолият мекарданд. Дар соли 2020 бошад, нишондиҳандаҳои мазкур рӯ ба таназзул ниҳодааст, чунки шумораи корхонаҳои саноатӣ дар ин давра ба 2283 адад расид ва ё - 6,2% (25 адад) камтар гашт, шумораи бо кор таъмингардидагони ин соҳа бошад ба 67,7 ҳаз. нафар расид ва ё - 64,03% (120,5 ҳаз. нафар) нисбати соли 1991 камтар ба назар мерасад. Агар, мо нишондиҳандаҳоро бо таҳлили занҷирӣ муқоиса намоем, мебинем, ки тамоюли рушд бо таҳлили занҷирӣ бештар назаррас аст. Масалан, дар соли 2019 шумораи корхонаҳои саноатӣ 2164 адад бошад, пас ин нишондиҳандаҳо дар соли 2020 бо таносуби соли қаблӣ шумораи корхонаҳо 119 адад (+5,5%) барзиёд мебошад.

Дар диссертатсия таъкид шудааст, ки Тоҷикистон узви ҷомеаи ҷаҳонӣ яке аз давлатҳое мебошад, ки дар байни Иттиҳоди Давлатҳои Мустақил (ИДМ) нақши хосро иҷро мекунад. Дар шароити иқтисоди бозорӣ, таҷрибаи ҷаҳонӣ собит намуд, ки аксари

мамлакатҳо аз сармояҳои хориҷӣ васеъ истифода мебаранд. Яке аз омилҳои асосии рушди иқтисодиёти давлатҳо ин ворид шудани сармояи хориҷӣ гардидааст. Имконияти ҷалби самоягузориҳои хориҷӣ ба иқтисодиёти миллӣ, пеш аз ҳама, аз оромии вазъи сиёсӣ вобаста аст. Дар айни ҳол, Тоҷикистон дорои захираҳои бузурги обиё энергетикӣ, канданиҳои зеризаминӣ ва шароити мусоид барои рушди соҳаҳои истеҳсоли мебошад. Аз ин лиҳоз, ҷалби сармоягузориҳои хориҷӣ ба иқтисодиёти кишвар хеле муҳим аст, зеро соҳми онҳо дар таъмини рушди ояндаи устувори Тоҷикистон, рушди содироти мол ва тақмили фаъолияти хориҷӣ то рафт меафзояд.

Дар диссертатсия қайд карда шудааст, ки аз самтҳои афзалиятноки соҳаи саноат дар Тоҷикистон ин соҳаи саноати сабук ба ҳисоб меравад. Динамикаи истеҳсоли намудҳои асосии маҳсулоти саноати сабук дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2015-2020 дар ҷадвали 3 оварда шудаанд.

Ҷадвали 3. - Динамикаи истеҳсоли намудҳои асосии маҳсулоти саноати сабук дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дар солҳои 2015 – 2020

Номи маҳсулот	Рақам-гузори	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2020/2015, бо маротиба
Нахи пахта (ҳаз. тонна)	I	98,4	85	112	98	102,7	101,6	1,03
Матои пахтагин (млн. м ²)	II	8,4	2,5	3,3	7,5	7,0	7,4	0,88
Матои нобофта (млн. м ²)	III	0,8	0,8	0,9	1,2	2,2	2,2	2,75
Чӯроб (млн. чуфт)	IV	1,7	2,8	3,8	5,7	4,1	7,8	4,59
Қолин (млн. м ²)	V	1,2	1,7	2,8	3,4	3,9	2,7	2,25
Пойафзол (млн. чуфт)	VI	0,08	0,09	0,1	0,1	0,9	1,0	12,5
Матои атлас (млн. м ²)	VII	0,004	-	-	0,02	0,02	0,02	5,0

Сарчашма: Маҷмӯаи оморӣ Тоҷикистон: 25 - соли Истиқлолияти давлатӣ, 2016. С.281-283. Омори солона, 2020. С.274-277. Маҷмӯаи оморӣ Тоҷикистон: 30 - Соли истиқлолияти давлатӣ, 2021. С. 421-423.

Таҳлил нишон дод, ки ҳаҷми истеҳсоли маҳсулоти саноатӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соли 2020 ба 30890 млн. сомонӣ расид, ки ин нисбати соли 2019 3277 млн. сомонӣ ва ё +11,9% барзиёд мебошад. Дар ин давра ҳаҷми аз ҳама бештари истеҳсоли маҳсулоти саноати сабук дар истеҳсоли чӯроб, пойафзол ва матои атлас дида мешавад. Маҳз, дар соли 2020 зиёдшавии ҳаҷми истеҳсоли чӯроб 4,59 маротиба, пойафзол 12,5 маротиба ва матои атлас 5,0 маротибаро нисбати соли 2015 ташкил медиҳад.

Баррасии тамоюли рушди истеҳсоли маҳсулоти саноатӣ нишон дод, ки дар Тоҷикистон ду минтақаи нисбатан рушдфто, вилоятҳои Суғд ва Хатлон ба ҳисоб меравад. Ҳаҷми истеҳсоли маҳсулоти саноатии ин ду минтақа дар сатҳи ҷумҳурӣ ба 79,5% (в.Суғд 50,4% ва в.Хатлон 29,1%) баробар мебошад.

Таҳлили вазъи сармоягузориҳо нишон дод, ки дар соли 2020 ҳаҷми ҷалби сармоягузориҳо ба соҳаи саноати сабуки кишвар ба 218,6 млн. сомонӣ баробар гардид, ки ин нисбати соли қаблӣ 6,9 маротиба зиёд мебошад. Тамоюл дар солҳои 2018 ва 2019 рӯ ба таназзул аст. Сабаби коҳиш ёфтани ҳаҷми сармоягузориҳои ин соҳа рушди

нокифояи инфрасохтори корхонаҳои соноати сабук ва истеҳсоли маҳсулоти нимтайёри соҳа ба ҳисоб меравад, чунки сармоягузори ба рушди соҳаи саноати сабуки истеҳсоли маҳсулоти нимтайёр ҳавасманд нестанд.

Аз нуктаи назари илмӣ ҳар қадаре, ки ҳаҷми сармоягузориҳо зиёд бошад, ҳамон қадар бояд ҳаҷми истеҳсоли маҳсулот дар корхонаҳои саноати сабук афзояд, чунки воситаҳои молиявӣ ҷалбшуда имконияти корхонаҳои саноати сабукро барои зиёд кардани ҳаҷми истеҳсоли маҳсулот зиёд мекунад. Мутаассифона, чунин нуктаи назар дар ҷадвали 4 дида намешавад. Масалан, дар соли 2014 ҳаҷми сармоягузориҳо ба соҳаи саноати сабук ба 90,9 млн. сомонӣ баробар гардида, ҳаҷми истеҳсоли маҳсулоти соҳа ба 1435 млн. сомонӣ расид, вале сармоягузори дар соли 2015 назар ба соли қабли 2,3 маротиба зиёд буд, ҳол он ки аз рӯи нуктаи назари илмӣ бояд ҳаҷми истеҳсоли маҳсулотҳои саноати сабук зиёд шавад, аммо он назар ба соли 2014 баръакс 1,2 банди фоизӣ кам гардидааст. Чунин новобастагии ҳаҷми маҳсулоти саноати сабук ба сармоягузориҳо то соли 2020 низ дида мешавад.

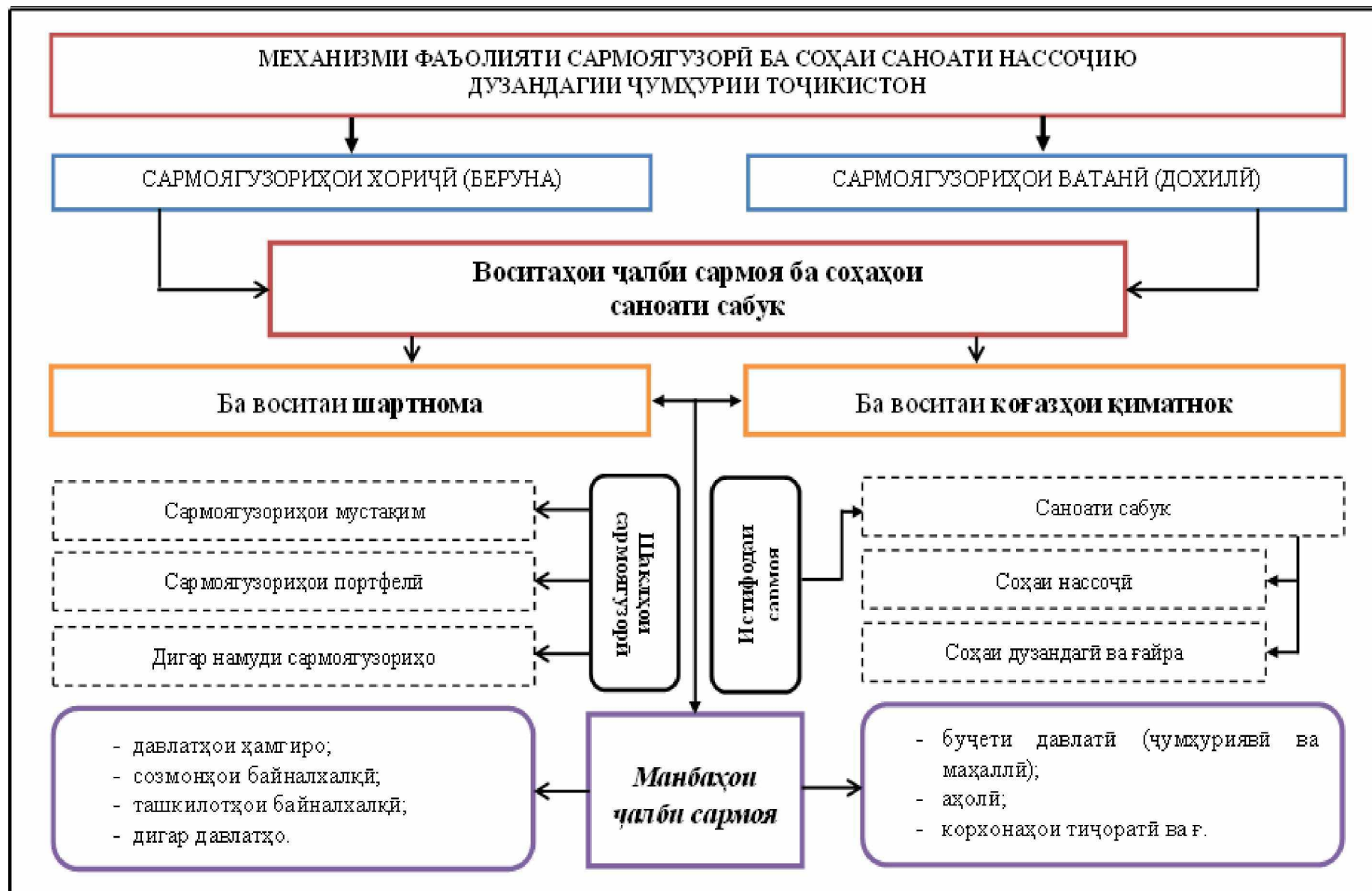
Ҷадвали 4. - Динамикаи ҳаҷми сармоягузориҳо ба саноати сабук дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, млн.сомонӣ

Соли	Сармоягузори ба саноати сабук		Ҳаҷми истеҳсоли маҳсулоти саноати сабук	
	Ҳаҷми умумии сармоягузориҳо (бо млн. сомонӣ)	Суръати афзоиш нисбат ба соли қаблӣ (бо %)	Ҳаҷми умумии истеҳсоли маҳсулот (бо млн. сомонӣ)	Суръати афзоиш нисбат ба соли қаблӣ (бо %)
2014	90,9	-	1435	-
2015	204,7	+ 125,2	1418	- 1,2
2016	124,9	- 39,0	1681	+ 18,5
2017	57,4	- 54,0	2546	+ 51,5
2018	71,7	+ 24,9	2680	+ 5,3
2019	31,3	- 56,3	2855	+ 6,5
2020	218,6	+ 598,4	3140,3	+ 9,9

Сарчашма: Маҷмӯаи омили Тоҷикистон: 30 - Соли истиқлолияти давлатӣ, 2021. С. 489.

Таҳлили фазои сармоягузориҳои хориҷӣ як ҷузъи муҳими пешбурди сиёсати давлатӣ ва минтақавӣ оид ба ҷалб ва истифодаи сармоя мебошад, зеро он ба давлати эҳтиёҷманди сармоя имкон медиҳад, то ки вазъи кишвар ё минтақаи мушаххасро амиқтар арзёбӣ кунад ва ангишти рафтори шариконро дар он ҷо фароҳам оварад. Дар натиҷаи таъбиқи бомуваффақияти сиёсати минтақавии давлат дар дахсолаҳои охир, нерӯи иқтисодии минтақаҳои ҷумҳурӣ ба таври назаррас аз ҳисоби ҷалби сармоягузориҳои хориҷӣ афзоиш ёфт, ки ин ба рушди корхонаҳои саноатии Тоҷикистон оварда расонид.

Дар диссертатсия қайд карда мешавад, ки фазои сиёсати дохилӣ ва берунаи низомии рушди корхонаҳои саноатии Тоҷикистон дар самти ҳамгироии иқтисодии ҷумҳурӣ бо ҷомеаи ҷаҳонӣ имкон дод, ки муносибатҳои иқтисодию тичоратӣ дар доираи принципҳои ҳамкориҳои мутақобилаи судманд густариш ёфта, Тоҷикистон ҳамчун кишвари дорои иқтисоди кушод шинохта шавад. Бо таҳкими узвияти Тоҷикистон дар созмонҳои байналхалқӣ доираи ин ҳамкориҳо васеъ гашта, низомии савдои хориҷии кишвар шаффоф ва монеаҳои маъмурию техникӣ тадриҷан бартараф гардиданд. Унсурҳои асосии механизми фаъолияти сармоягузори дар саноати нассочию дузандагии Тоҷикистон дар расми 3 оварда шудаанд.

Расми 3. - Механизми фаъолияти сармоягузорӣ ба соҳаи саноати сабуки Тоҷикистон.

Дар диссертатсия қайд шудааст, ки зарурияти таъмини рушди устувор аз ҳалли масъалаи сармоягузориҳои соҳаҳои иқтисодиёт вобаста аст. Барои ин дар самти фароҳам овардани шароити мусоиди сармоягузорӣ ва ҷалби бештари сармояи хориҷӣ тадбирҳои мушаххас амалӣ намуда, сол аз сол афзудани ҳаҷми сармоягузориҳои ҳам дохилӣ ва ҳам хориҷӣ ба иқтисодиёти мамлакат таъмин мебояд кард.

Дар диссертатсия қайд карда мешавад, ки муаммоҳои сармоягузорӣ дар соҳаи саноати сабуки Тоҷикистон зиёданд. Онҳоро аз рӯи меъёрҳои дохилӣ ва берунӣ гурӯҳбандӣ кардан мумкин аст. Ба муаммоҳои дохилии сармоягузорӣ набудани мутахассисони соҳавӣ, мавҷуд будани амалҳои коррупсионӣ, паст будани фарҳанги соҳибдорӣ, мураккаб будани механизми танзими давлатӣ дар соҳаи саноати сабук, баланд будани меъёрҳои андоз ва назорати доимии давлатӣ мансубанд. Ба муаммоҳои беруна таҳримҳои иқтисодӣ аз ҷониби давлатҳои абарқудрат, ҳамсарҳадии Тоҷикистон бо Афғонистон, бухронҳои беруна ва ғайраҳо дохил мешаванд.

Аз таҳлил бармеояд, ки муаммоҳои сармоягузорӣ дар соҳаи саноати сабуки Тоҷикистон бештар дар сатҳи дохили ҷумҳурӣ таъсирбахшанд. Зарур аст, ки бештар ба роҳҳои ҳалли муаммоҳои дохилӣ афзалият диҳем, чунки аксарияти муаммоҳои дохилӣ ҳамчун тавлидкунандаи муаммоҳои беруна барои ҷалби сармоягузориҳо дар соҳаи саноати сабуки кишвар мегарданд.

Дар шароити гузариш ба иқтисоди рақамӣ, амалӣ гардидани ҳадафи чоруми стратегияи рушди миллӣ саноатикунони босуръат яке аз масъалаҳои асосӣ ба ҳисоб меравад. Аз ин лиҳоз, барои иҷро намудани ин ҳадаф зарур аст, ки ба соҳаҳои саноати Тоҷикистон сармоягузориҳои дохилию хориҷӣ бештар ҷалб карда шаванд.

Ҷалби бештари сармоягузориҳои мустақими хориҷӣ ба афзоиши сатҳи истеҳсоли маҳсулоти саноати сабук тавассути таъмини таҷҳизотҳои нави техникӣ ва беҳдошти сатҳи инноватсионӣ дар корхонаҳо мусоидат менамояд. Ҳамзамон, имкониятҳои ҷалби сармоягузорӣ ба корхонаҳои соҳаҳои алоҳидаи саноати сабук бо сатҳи ҷаззобияти сармоягузориҳои онҳо, ки дар ҳамбастагии унсурҳои муайяни бозорӣ - тамоюлҳои тағйирёбии нархҳо, сатҳи миёнаи даромаднокии соҳа, сатҳи талабот, пешниҳод ва рақобат муайян карда мешаванд.

Дар диссертатсия қайд гардидааст, ки тағйироти динамикӣ дар баҳши саноати сабук, ҷалби сармояи хориҷӣ ва самаранок истифодабарии он назорати доимиро тақозо мекунад. Мақсад аз ҷорӣ намудани назорати доимӣ ин на авҷи ришваситонӣ (коррупсия) дар соҳаи мазкур, балки дуруст ва самаранок истифодабарии сармоягузориҳо дар соҳаи саноати сабук ва татбиқи ҳадафҳои афзалиятноки рушди саноати кишвар мебошад. Бинобар ин, барои таҳияи маҷмӯаи воситаҳои мушаххаси рушди саноати сабук бо истифода аз моделҳои эконометрикӣ якҷанд номгӯи нишондиханаҳои омори саноат ва сармоягузориҳои мустақими хориҷиро баҳогузорӣ намуда, дурнамои рушди соҳаи нассочию дузандагӣ бо назардошти ҳаҷми ҷалбшудаи сармоягузориҳои мустақими хориҷӣ то давраи соли 2030 муайян ва пешниҳод карда шудааст.

Дар модели мазкур нишондихандаҳои ҳаҷми сармоягузориҳои мустақими хориҷӣ (X_1), сармоягузориҳои мустақими хориҷӣ ба соҳаи саноати коркард (X_2), шумораи корхонаҳои саноати коркард (Y_1), ҳаҷми истеҳсоли маҳсулоти саноати коркард (Y_2),

шумораи корхонаҳои нассочӣ ва дӯзандагӣ (Z_1), истеҳсоли маҳсулоти нассочӣ ва дӯзандагӣ (Z_2) ба инобат гирифта шудаанд (ниг. ба ҷадвали 5).

Ҷадвали 5. - Динамикаи сармоягузориҳои мустақими хориҷӣ ба саноати нассочию дӯзандагии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар солҳои 2011-2019

Нишондиҳандаҳо	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Сармоягузориҳои мустақими хориҷӣ ба иқтисодиёт, млн. долл. ИМА (X_1)	200,4	254,8	326,8	451,3	571,7	345,4	307,03	359,6	364,5
Сармоягузориҳои мустақими хориҷӣ ба соҳаи саноати коркард, млн. долл. ИМА (X_2)	5,1	33,3	14,7	47,5	259,8	106,2	37,15	99,3	39,5
Шумораи корхонаҳои саноати коркард, адад (Y_1)	1348	1448	1640	1980	2071	1772	1732	1806	1746
Ҳаҷми истеҳсоли маҳсулоти саноати коркард, млн. сомонӣ (Y_2)	5428	6536	6916	6959	8006	9368	11776	13520	15952
Шумораи корхонаҳои нассочӣ ва дӯзандагӣ, адад (Z_1)	179	196	238	304	352	352	361	390	368
Истеҳсоли маҳсулоти нассочӣ ва дӯзандагӣ, млн. сомонӣ (Z_2)	1414	1533	1361	1315	1292	1520	2354	2479	2636

***Сарчашмаҳо:** Сомонаи расмӣи Бонки миллии Тоҷикистон: Омори сармоягузориҳои мустақими хориҷӣ ба Ҷумҳурии Тоҷикистон аз рӯйи соҳаҳо. (<https://www.nbt.tj/tj/statistics/tavozuni-pardokhtij/sarmoyaguzori-oi-mustakimi-khorii/index.php>); Маҷмӯаи омории Тоҷикистон: 25 - соли истиқлолияти давлатӣ, 2016. С.280-280; Омори солонаи Ҷумҳурии Тоҷикистон, 2020. С.274-275.

Дар мадди аввал, бо истифода аз маълумотҳои омории ҷадвали 5 сатҳи алоқамандии сармоягузориҳои мустақими хориҷӣ ба соҳаи саноати коркардро (X_2) аз сармоягузориҳои мустақими хориҷӣ (X_1) дар намуди модели регрессияи хаттӣ $y = a + b \cdot x$ муайян намуда, параметрҳои онро баҳо медиҳем. Натиҷаи нишондиҳандаи моделҳои 2, 3, 4, 5 ва 6 дар ҷадвали 6 оварда шудаанд.

Ҷадвали 6. - Натиҷаи моделҳои эконометрикӣ

Натиҷаи модел	Зариби детерминатсия (R^2)
1. $X_2 = -137,883 + 0,592X_1$	0,664
2. $Y_1 = -24,643t^2 + 99355t - 100142380,5$	0,7222
3. $Y_2 = 1253t - 2515310$	0,9092
4. $Z_2 = 6214,440 - 39,713Z_1 + 0,078 Z_1^2$	0,6235
5. $Z_1 = 140,86x_2^{0,1957}$	0,5829
6. $Y = 13049x^{-0,424}$	0,7139

Дар модели эконометрии 6 алоқамандии баръакси ҳаҷми маҳсулоти соҳаи асосии саноати сабук аз сармоягузорӣ ба саноати сабук нишон дода шудааст.

Алокамандии баръакси омилҳои мавриди назар ба қонуниятҳои иқтисодӣ мувофиқ нест ва парадоксӣ аст.

Моделҳои 6 дар намуди дараҷавӣ буда, адади манфӣ дар дараҷаи x (-0,424), зариби чандирӣ аст ва ин маънои онро дорад, ки ҳангоми ба 1% афзудани сармоягузорӣ ба саноати сабук ҳаҷми маҳсулоти соҳаи асосии саноати сабук ба 0,42% кам мешавад. Аз ин лиҳоз, натиҷаҳои ба даст омадаи ду нишондиҳанда (Y - ҳаҷми истеҳсоли маҳсулоти саноати сабук ва X -сармоягузорӣ ба саноати сабук) аз он гувоҳӣ медиҳад, ки сохтани дурнамо бо ин натиҷа маъно надорад.

Дар рисола бо истифода аз усулҳои иқтисодӣ-риёзӣ дурнамои нишондиҳандаҳои сармоягузориҳои мустақими хориҷӣ ба соҳаи саноати коркард (X_2), шумораи корхонаҳои нассочӣ ва дӯзандагӣ (Z_1) ва ҳаҷми истеҳсоли маҳсулоти нассочӣ ва дӯзандагӣ (Z_2) барои давраи то соли 2030 ҳисоб карда шудаанд (ниг. ба ҷадвали 7).

Ҷадвали 7. - Дурнамои ҷалби сармоягузориҳои мустақими хориҷӣ ва истифодаи онҳо дар соҳаи саноати нассочиву дӯзандагии Тоҷикистон

Солҳо	Шумораи корхонаҳои нассочӣ ва дӯзандагӣ, адад (Z_1)	Сармоягузориҳои мустақими хориҷӣ ба соҳаи саноати коркард, млн. долл. ИМА (X_2)	Истеҳсоли маҳсулоти нассочӣ ва дӯзандагӣ, млн. сомонӣ (Z_2)
2022	495	122,6	2924,09
2023	522	130,0	3089,38
2024	549	137,3	3254,66
2025	576	144,6	3419,94
2026	604	151,9	3585,23
2027	631	159,2	3750,51
2028	658	166,6	3915,79
2029	685	173,9	4081,08
2030	712	181,2	4246,36

Аз маълумотҳои ҷадвал бармеояд, ки дар соли 2030 ҳаҷми ҷалби сармоягузориҳои мустақими хориҷӣ ба соҳаи саноати коркард дар кишвар ба 181,2 млн. долл. ИМА, шумораи корхонаҳои нассочӣ ва дӯзандагӣ ба 712 адад ва ҳаҷми истеҳсоли маҳсулоти соҳа ба 4246,36 млн. сомонӣ баробар мегардад.

ХУЛОСА ВА ТАВСИЯҲО

Натиҷаҳои асосии илмӣ диссертатсия:

Дар асоси омӯзиши мушкilotи баландбардории ҷолибияти сармоягузориҳои саноати сабуки Тоҷикистон хулоса ва пешниҳодҳои зерин таҳия карда шудаанд:

1. Дар раванди таҳқиқот яке аз мушкilotи асосии фаъолияти сармоягузорӣ дар корхонаҳои саноатӣ дар марҳилаи пеш аз сармоягузорӣ ҷустуҷӯи сарчашма (сармоя) ва баъдан сармоягузор мебошад, чунки барои ташаккули фаъолияти корхона ва васеъ намудани ҳаҷми истеҳсоли маҳсулоти он маблағ лозим аст. Манбаъҳои асосӣ, чун қоида, дороиҳои худӣ корхона ва маблағҳои беруна буда метавонанд [1-М].

2. Сармоягузорӣ яке аз омилҳои муҳими иқтисодӣ-и милли ба шумор рафта, истифодаи он ба азнавсозӣ, мукамалнамоии иқтисодиёт, бавучудории

сохтори нави иқтисодиёт, афзоиши ҷойҳои нави корӣ ва шуғли аҳоли, пастшавии нархи молҳо ва афзудани сифати онҳо, баландгардии рақобатпазирии молҳои истеҳсоли дохилӣ, беҳтар гардонидани сатҳи зиндагии аҳоли ва нуфузи кишвар дар ҷомеаи ҷаҳонӣ мусоидат менамояд [4-М].

3. Ҷалби сармоя ва фаъолияти сармоягузорӣ аз вазъии фазои сармоягузори мамлакат вобастагӣ дошта, он дар худ маҷмӯи механизмҳои иқтисодӣ ва ташкилии таъсиррасонандаи мақомоти давлатии сатҳи ҷумҳурӣ ва минтақавӣ, ё худ корхонаи саноатиро дар раванди ташаккули фазои мусоиди сармоягузорӣ дар бар мегирад. Аз нуктаи назари мазкур бармеояд, ки маҳаки асосии раванди таъсиррасонии фаъолияти сармоягузорӣ ин фазои сармоягузорӣ ба ҳисоб меравад. Фазои мазкур барои таҳияи сиёсати фаъоли сармоягузорӣ замина гузошта, ҳамзамон, ҳамчун натиҷаи мустақими сиёсати сармоягузори давлат баромад мекунад [9-М].

4. Ҷолибияти сармоягузорӣ ба хавфҳои сармоягузорӣ вобастагӣ дошта, дар раванди баҳогузори дараҷаи яқум, яъне ҷолибияти сармоягузорӣ – сармоягузор хавфхоро баҳогузорӣ менамояд. Аз ин бармеояд, ки ҳадаф аз баланд бардоштани ҷолибияти сармоягузорӣ ин паст намудани дараҷаи хавфи сармоягузорӣ мебошад. Аз ин рӯ, дараҷаи ҷолибияти сармоягузори иқтисодиёти миллӣ ва субъектҳои алоҳидаи хоҷагидорӣ, на танҳо нишондиҳандаи баҳогузоришавандаи иқтисодӣ, балки нишондиҳандаи баҳогузори ҳуқуқӣ, сиёсӣ, иҷтимоӣ ва экологӣ низ ба шумор меравад [3-М].

5. Ба афзоиши шумораи корхонаҳои саноати насосҷӣ ва дӯзандагӣ нигоҳ накарда, ҳаҷми истеҳсолоти маҳсулоти ниҳой дар соҳа тамоюли пастшавӣ дорад. Ин ҳолат барои сармоягузoron хело ташвишвар мебошад. Сабаби паст гардидани ҳаҷми истеҳсоли газвори пахтагӣ пурра ба истеҳсолот ворид нагардидани иқтидорҳои нав ва дастгоҳҳои истеҳсолӣ ба шумор меравад. Сабаби афзоиши истеҳсоли газвори абрешимӣ дар он мебошад, ки корхонаҳои бофандагии хоричӣ ин намуди маҳсулоти саноати ресандагии кишварро ҳамчун ашёи хом барои истеҳсолоти худ истифода менамоянд [2-М].

6. Дар марҳилаи аввали татбиқи лоиҳаҳои такмили афзоиши саноати сабук мушкилоти аз ҳама муҳим аксар вақт пайдо кардани маблағҳое, ки ҳам аз ҷиҳати таъминот ва ҳам аз ҷиҳати арзиш мақбул бошанд, ба шумор меравад. Бонкҳои тижоратии Тоҷикистон бо назардошти давраи хеле тӯлонии фаъолият барои пешниҳоди қарзҳо бо меъёри пастар ба корхонаҳои саноати сабук (бо мақсади ҳавасманд намудани онҳо) чандон манфиатдор нестанд [1-М].

7. Нақши сармоягузорӣ дар саноати сабук ночиз боқӣ мемонад. Ҳаҷми сармоягузорӣ ба фондҳои асосӣ ҳоло ҳам дар сатҳи хеле паст қарор дорад ва барои рушди инноватсионии иқтисоди миллӣ таҳдиди фаврӣ мебошад. Танзими ҳуқуқӣ ва иқтисодии фаъолияти сармоягузорӣ фоидаи дилхоҳ намедихад. Фаъолияти роҳбарияти корхонаҳо асосан ба ҳадафҳои кӯтоҳмуддат ва маҳдуд нигаронида шуда, вазифаҳои стратегияи рушди соҳибкорию пурра ҳал карда наметавонанд [7-М].

8. Натиҷаҳои дурнамои модели ҷалби сармоягузориҳои мустақими хоричӣ ва истифодаи он дар соҳаи саноати насосҷиву дӯзандагии Тоҷикистон нишон доданд, ки дар соли 2030 ҳаҷми ҷалби сармоягузориҳои мустақими хоричӣ

тахминан 5 маротиба, шумораи корхонаҳои нассочӣ ва дӯзандагӣ 1,5 маротиба ва ҳаҷми истеҳлоли маҳсулоти ин соҳа 1,5 маротиба афзоиш меёбанд.

Тавсияҳо оид ба истифодабарии амалии натиҷаҳои таҳқиқот:

1. Масъалаи муҳиме, ки бештари сармоягузoronро дар раванди амалӣ намудани фаъолияти сармоягузорӣ ба ташвиш меоварад, сиёсати андозии давлат мебошад. Низоми андозбандии субъектҳои соҳибкорӣ ва меъёрҳои он ба даромадҳои сармоягузoron таъсири мустақим дорад, чунки давлат ба воситаи он ҳаҷми сармояҳои ҷалбшударо метавонад маҳдуд ва ё васеъ намояд. Дар ин самт бо мақсади фароҳам овардани муҳити мусоиди сармоягузории кишвар ба вазъи андозбандии соҳа диққати ҷиддӣ дода, ба сармоягузoron дар низоми қонунгузорӣ имтиёзҳои муайянеро ҷорӣ намуда, як андозаи муайян ҳавасмандии сармоягузoronро дар ҳудуди кишвар таъмин мебоияд намуд [15-М].

2. Рушди саноати сабук ба рушди дигар шохаҳои КАС ва дар маҷмуъ иқтисодиёти кишвар замина мегузорад. Дар ин раванд, роҳҳои ҳалли муаммоҳои саноати сабуки Тоҷикистон имкон фароҳам меоварад, ки муаммоҳои бекорӣ, таъмини аҳоли бо маҳсулотҳои ватанӣ, беқурбшавии пули миллӣ, сармоягузориҳои иловагӣ ба соҳаҳои дигар ва бахши соҳибкорӣ ҳал карда шаванд [1-М].

3. Таҷрибаи муосири идоракунии ҳолати молиявии корхонаҳои саноатӣ нишон медиҳад, ки воситаҳои ҳудуди корхона барои сармоягузории дарозмуддат нисбатан кам истифода мешаванд. Ин воситаҳои корхона бештар дар гардиш мебошанд ва барои истеъмолот (гардиш) истифода бурда мешаванд. Аммо, фаъолияти муътадили корхона рушди ҳамешагӣ, мутобикгардии он ба тағйирёбии муҳити атрофро талаб менамояд. Барои ҷалби сармоягузoron ва дастрас намудани захираҳои молиявии иловагӣ фаъолияти корхона бояд ба сатҳи баланди ҷолибияти сармоягузорӣ мутобикат намояд [17-М].

4. Баҳодиҳии ҷолибияти сармоягузории корхона аз коркарди хусусияти аниқи фаъолият ва иқтидорҳои корхона оид ба ҷалби сармоягузорӣ вобаста мебошад. Ҳар як корхонае, ки мақсади ҷалб намудани сармояи гуногунро дорад, бояд сатҳи ҷолибияти сармоягузории худро баланд намояд, то ки сармоягузoron ба он тавачҷуҳ намуда, рушди устувори фаъолияти корхонаро таъмин намоянд. Бо ин мақсад, корхона бояд арзиши дороиҳои асосии худро афзояд, дороиҳои навро дастрасӣ намуда, истифодаи самараноки онҳоро таъмин намояд [7-М].

5. Ҷиҳати ҷалби бештари сармоягузориҳои дохиливу хориҷӣ ҳамчун самти афзалиятноки саноати сабук бояд дар шакли барнома таҳия карда шавад. Барои беҳтар намудани фазои сармоягузорӣ дар соҳаи саноати сабуки Тоҷикистон бояд аз ҳама гуна тадбирҳо истифода кард [16-М].

6. Муаммоҳои сармоягузорӣ дар соҳаи саноати сабуки Тоҷикистон бештар дар сатҳи дохилиҷумҳурӣ мавҷуданд. Аз ин лиҳоз, бештар бояд ба роҳҳои ҳалли муаммоҳои дохилӣ тавачҷуҳ намуд, чунки аксарияти муаммоҳои дохилӣ тавлидкунандаи муаммоҳои беруна барои ҷалби сармоягузориҳо дар соҳаи саноати сабуки ватанӣ мегарданд [1-М].

7. Татбиқи лоиҳаҳо барои таҷдиди самарабахши сармояи асосӣ дар соҳаи саноати сабук давраи дарозмуддатро талаб мекунад. Ин вазифаро бо ёрии ҷалби

қарзҳои кӯтоҳмуддати бонкҳо ва дигар ташкилотҳои қарзӣ ҳал кардан мушкил аст, зеро он барои ба даст овардани ғоидаи фаврӣ бо назардошти мӯҳлати кӯтоҳи бозгашти сармоягузорӣ равона карда шудааст. Аз ин рӯ, зарур аст, ки маҷмӯи чорабиниҳо оид ба беҳтар намудани фазои сармоягузорӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон бо мақсади ҷалби сармояи дарозмуддат ба бахши воқеии иқтисодиёт таҳия карда шаванд [20-М].

ҶЕҲРИСТИ ИНТИШОРОТИ МУАЛЛИФ ДОИР БА МАВЗӢИ ДИССЕРТАТСИЯ

А) Мақолаҳо дар маҷаллаҳои тақризшаванда:

[1-М]. Розиев, Д.А. Масъалаҳои ҷалби сармоягузориҳои хориҷӣ дар саноати сабуки Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / Д.А. Розиев, М.Қ. Файзулоев // Паёми Донишгоҳи давлатии тиҷорати Тоҷикистон. – Душанбе, 2021. - №2(36). С.249-258.

[2-М]. Розиев, Д.А. Таҳлили макроиқтисодии вазъи ҷолибияти сармоягузорӣ дар саноати нассочии Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / Д.А. Розиев, М.Қ. Файзулоев // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои иҷтимоӣ-иқтисодӣ ва ҷамъиятӣ. – Душанбе, 2020. - №2/4(215). - С. 114-120.

[3-М]. Розиев, Д.А. Нақши ҷолибияти сармоягузорӣ дар ҷалби сармоягузориҳои иқтисодиёти миллий [Матн] / Д.А. Розиев // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои иҷтимоӣ-иқтисодӣ ва ҷамъиятӣ. – Душанбе, 2019. - №3. - С. 95-98.

[4-М]. Розиев, Д.А. Нақши сармоя ва ҷалби сармоягузорӣ ба иқтисодиёти Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / Д.А. Розиев // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои иҷтимоӣ-иқтисодӣ ва ҷамъиятӣ. – Душанбе, 2017. - №2/10. - С. 100-103.

[5-М]. Розиев, Д.А. Самтҳои афзалиятноки рушди суғурта дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ва ҷалби сармояи хориҷӣ ба ин соҳа [Матн] / Д.А. Розиев, М.Н. Ҳусайнов // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои иҷтимоӣ-иқтисодӣ ва ҷамъиятӣ. - Душанбе, 2017. - №2/4(215). - С. 49-51.

[6-М]. Розиев, Д.А. Проблемаҳои хусусигардонии моликияти давлатӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ва ҷалби сармоягузориҳои хориҷӣ дар ин самт [Матн] / Д.А. Розиев, Ю.Ф. Ғафорова // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои иҷтимоӣ-иқтисодӣ ва ҷамъиятӣ. – Душанбе: Сино, 2016. - №2/8(215). - С. 29-32.

б) Мақолаҳои интишоршуда дар дигар маҷаллаҳо:

[7-М]. Розиев, Д.А. Нақши баҳодихии умумии ҷолибияти сармоягузориҳои корхона дар ҷалби сармоягузориҳои дар Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / Д.А. Розиев // Маводи семнари илмӣ амалӣ дар мавзӯи: “Масъалаҳои тақмилиқтисодии низомии андозии Ҷумҳурии Тоҷикистон” (5 майи соли 2020). – Душанбе, 2020. - С. 74-79.

[8-М]. Розиев, Д.А. Назарияи ҷолибияти сармоягузорӣ ва гурӯҳбандии омилҳои ба он таъсиркунанда [Матн] / Д.А. Розиев // Маводи конфронси ҷумҳуриявӣ илмӣ-назариявӣ дар мавзӯи: “Танзими андозии бучетии

иктисодиёти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар шароити муосир” (11 майи соли 2019). - Душанбе, 2019. -С.203-212.

[9-М]. Розиев, Д.А. Таҳлили вазъи ҷалби сармоягузориҳо ба иқтисодиёти миллӣ (Дар мисоли Ҷумҳурии Тоҷикистон) [Матн] /Д.А. Розиев // Маводи конфронси байналмилали илмӣ-амалӣ дар мавзӯи “Масоили мубрами ташаккулдиҳии ҷомеаи иттилоотӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон: ҳолат ва дурнамои инкишоф” (15 майи соли 2018). -Душанбе, 2018. -С.248-251.

[10-М]. Розиев, Д.А. Хусусиятҳои мусбӣ ва манфӣи сармоягузориҳои хориҷӣ дар ҚТ [Матн] /Д.А. Розиев, Ф. Сабурзода // Маводи конфронси байналмилали илмӣ-амалӣ дар мавзӯи: “Рушди сарҳади ҳамчун омил пешрафти иқтисодӣ иҷтимоии Ҷумҳурии Тоҷикистон: вазъи муосир ва дурнамои он” (30 июни соли 2018). -Душанбе, 2018. -С. 165-170.

[11-М]. Розиев, Д.А. Проблемаҳои ташкили иқлими сармоягузориҳои қоғазҳои қиматнок дар Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] /Д.А. Розиев // Маводи конференсияи ҷумҳуриявӣ илмӣ-назариявӣ дар мавзӯи «Механизмҳои истифодаи фишангҳои иқтисодӣ молиявӣ таъмини амнияти иқтисодӣ дар шароити ҷаҳонишавӣ» (7 ноябри соли 2018). –Душанбе, 2018. -С. 142-145.

[12-М]. Розиев, Д.А. Нақши сармоягузориҳои хориҷӣ дар иқтисодиёти имрӯзаи Ҷумҳурии Тоҷикистон ва зарурияти ҷалби он [Матн] /Д.А. Розиев // Маводи мизи гирд дар мавзӯи: “Сиёсати молиявӣ қарзии Ҷумҳурии Тоҷикистон: натиҷаҳо ва дурнамо” (7.12.2017 с.). -Душанбе, 2018. -С. 75-78.

[13-М]. Розиев, Д.А. Тараққиёти робитаҳои берунаи иқтисодӣ, шаклҳои асосӣ ва усулҳои ҷалби сармояи хориҷӣ [Матн] /Д.А. Розиев, М.Н. Ҳусайнов // Маводи конфронси апрелӣ дар мавзӯи: “Стратегияи миллии рушди ҚТ барои давраи то соли 2030: назария ва амалия” (22-24 апрели соли 2017). -2017. -С. 70-73.

[14-М]. Розиев, Д.А. Зарурият ва нақши сиёсати сармоягузорӣ дар иқтисодиёт [Матн] /Д.А. Розиев, М.Н. Ҳусайнов// Маводи конфронси байналмилали илмӣ-амалӣ дар мавзӯи: “Масоили баҳисобгирӣ, таҳлил, аудит, омор, кибернетикаи иқтисодӣ дар шароити рушди инноватсионии иқтисод” (5-6 майи соли 2017). -2017. -С.179-182.

[15-М]. Розиев, Д.А. Таъсири сиёсати андозӣ ба фаъолияти соҳибдорӣ дар ҷорҷӯбаи Иттиҳоди иқтисодии АвруОсиё [Матн] / Д.А. Розиев // Маводи конфронси ҷумҳуриявӣ илмӣ-амалӣ дар мавзӯи: “Сиёсати бучетӣ-андозии Тоҷикистон дар иқтисоди қушод” (20-21 майи соли 2016). -Душанбе, 2016. - С.193-196.

[16-М]. Розиев, Д.А. Тамоюли ҷалб кардани сармоягузориҳои хориҷӣ [Матн] /Д.А. Розиев // Маводи конфронси ҷумҳуриявӣ илмӣ-амалӣ дар мавзӯи: “Мукамалгардонии системаи андозаи Ҷумҳурии Тоҷикистон дар давраи муосир” (25 октябри 2016). -Душанбе, 2016. -С. 124-129.

[17-М]. Розиев, Д.А. Сиёсат оид ба идораи сармояҳои воқеӣ ва молиявӣ [Матн] /Д.А. Розиев // Маводи конфронси ҷумҳуриявӣ илмӣ-амалӣ дар мавзӯи: “Проблемаҳои тақмили низоми андозаи Ҷумҳурии Тоҷикистон” (24 январӣ соли 2015). -Душанбе, 2015. -С. 126-128,

[18-М]. Розиев, Д.А. Такмили ислохот дар соҳаи соҳибкорӣ [Матн] / Д.А. Розиев, М.Н. Ҳусайнов // Маводи конфронси ҷумҳуриявӣ илмӣ-амалӣ дар мавзӯи: “Проблемаҳои такмили низоми андози Ҷумҳурии Тоҷикистон” (24.01.2015 с.). -Душанбе, 2015. -С. 124-126.

[19-М]. Розиев, Д.А. Особҳои рольи ҳолати давлат дар роҳи фаъолияти таъдирӣ [Текст] / Д.А. Розиев, З. Шоимардонова // Маводи конфронси ҷумҳуриявӣ илмӣ-амалӣ дар мавзӯи: “Ҷаънаи ҳисоб ва аудит: масъалаҳо ва нақшаҳои рушди дар РТ” (30 апрели 2015г). -Душанбе, 2015. -С.91-100.

[20-М]. Розиев, Д.А. Нақшаҳои таъдирӣ дар роҳи рушди иқтисодӣ ва иҷтимоӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / Д.А. Розиев // Маводи конфронси ҷумҳуриявӣ илмӣ-амалӣ дар мавзӯи: “Ҷаънаи электронӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, ҳолат ва нақшаҳои таъдирӣ” (10-11 ноябри 2015). -Душанбе, 2015. -С. 183-186.

[21-М]. Розиев, Д.А. Баъзе масъалаҳои таъдирӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] /Д.А. Розиев // Маводи конференсияи ҷумҳуриявӣ илмӣ-амалӣ дар мавзӯи: “Муаммоҳои коркардабарӣ ва таъдирӣ стандартҳои миллӣ мутобиқи Стандартҳои байналмилалӣ ҳисоботи молиявӣ” (19-20-уми декабри 2014). -Душанбе, 2015. -С.297-299.

[22-М]. Розиев, Д.А. Проблемаҳои идоракунии қарзи берунии Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / Д.А. Розиев // Маводи конференсияи ҷумҳуриявӣ илмӣ-амалӣ дар мавзӯи: “Дигаргунсозии механизми молиявӣ қарзӣ ва нақшаҳои он дар таъдирӣ рушди иқтисодӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон” (23-25 ноябри соли 2013). -Душанбе, 2013. -С. 172-176.

ТАДЖИКСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ

УДК: 336.648 (575.3)
ББК: 65.9 (2) 2/4. (2Т)
Р-64

На правах рукописи

РОЗИЕВ ДИЛОВАР АСТАНАКУЛОВИЧ

**ПОВЫШЕНИЕ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТИ
ЛЕГКОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ РЕСПУБЛИКИ ТАДЖИКИСТАН**

АВТОРЕФЕРАТ

диссертации на соискание ученой степени

кандидата экономических наук

по специальности 08.00.07 - Финансы, денежное обращение и кредит

Душанбе - 2022

**Диссертация выполнена на кафедре финансы и страхование
Таджикского национального университета.**

Научный руководитель:

Файзулло Машраб Курбонали,
доктор экономических наук, профессор,
профессор кафедры экономики
предприятия и предпринимательства
Таджикского национального
университета

Официальные оппоненты:

Бабаджанов Даврон Дададжанович,
доктор экономических наук, профессор,
проректор по международным связям,
Таджикского государственного
университета права, бизнеса и политики

Тошматов Махмуд Негматович,
кандидат экономических наук, доцент,
Первый проректор - проректор по
учебной работе и управлением качеством
образования Технологического
университета Таджикистана

Ведущее учреждение:

Таджикский государственный
финансово-экономический университет

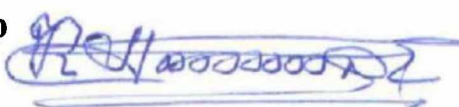
Защита диссертации состоится на заседании диссертационного совета 6D.KOA - 003 при Таджикском национальном университете 15 сентября 2022 года в 14⁰⁰. Адрес: 734025, г. Душанбе, к. Буни Хисорак, Студенческий городок, учебный корпус 7, ауд. 102, e-mail: **6d.koa-003@mail.ru**, телефон ученого секретаря : (+992) 900171759

С диссертацией можно ознакомиться в научной библиотеке университета и на официальном сайте Таджикского национального университета (www.tnu.tj).

Автореферат разослан «»2022

Ученый секретарь

диссертационного совета, доктор
экономических наук, профессор

Курбонов А.К.

ВВЕДЕНИЕ

Актуальность темы исследования. В условиях рыночной экономики возрастает значение формирования и совершенствования инвестиционной политики промышленных предприятий, поскольку от ее обоснованности и уровня эффективности зависит состояние производственно-технической базы предприятий и их конкурентоспособность на внутреннем и внешнем рынках. Вместе с тем вопрос повышения инвестиционной привлекательности в промышленной отрасли является важным процессом национальной экономики, состояние инфраструктуры которой в экономических регионах республики до сих пор не позволяет правильно регулировать привлечение финансовых ресурсов в Таджикистан из-за рубежа. Необходимость привлечения отечественных и зарубежных инвестиций в сферу производства является одной из важных стратегических целей государства и правительства как на территории страны, так и на уровне регионов республики.

Как отметил Основатель мира и национального единства - Лидер нации, Президент Республики Таджикистан, уважаемый Эмомали Рахмон в своем Послании Маджлиси Оли Республики Таджикистан: «Ускоренную индустриализацию мы приняли четвертой стратегической целью страны, ибо развитие промышленности создает основу для обеспечения устойчивости экономики, созданию новых рабочих мест, увеличению экспортного потенциала страны и ее конкурентоспособности»¹. Безусловно, для повышения экспортного потенциала страны, в первую очередь, необходимо создать благоприятное инвестиционное пространство с учетом обеспечения инвестиционной привлекательности.

Одной из серьезных проблем предприятий легкой промышленности Таджикистана на данном этапе является острая нехватка финансирования для нужд модернизации производства и переработки промышленных полуфабрикатов. В связи с этим правильное регулирование инвестиционной привлекательности в сфере легкой промышленности, улучшив состояние производственно-технической базы предприятий, повышает их конкурентоспособность на внутреннем и внешнем рынках. При этом обеспечение устойчивого развития легкой промышленности становится возможным только в том случае, когда будут устранены трудности в регулировании инвестиционной привлекательности, поскольку только благоприятное положительное пространство способствует повышению конкурентоспособности отечественных товаров и эффективности экономики.

Для перехода Республики Таджикистан из государства-экспортера промышленного сырья в страну-экспортера готовой промышленной продукции, прежде всего, необходимо обратить надлежащее внимание на инвестиционную привлекательность промышленных предприятий, поскольку без обеспечения инвестиционной привлекательности невозможно добиться привлечения дополнительных инвестиций в промышленную сферу.

¹ Послание Президента Республики Таджикистан Маджлиси Оли/ Душанбе, 26.12.2019. - [электронный ресурс]: <http://www.president.tj/ru/node/21977>.

Таким образом, значимость данного исследования обусловлена необходимостью всестороннего экономического анализа инвестиционной деятельности предприятий легкой промышленности, что позволяет представить методологические рекомендации по повышению инвестиционной привлекательности в сфере легкой промышленности Республики Таджикистан.

Степень изученности научной темы. Вопрос экономической природы инвестирования и их государственного регулирования исследовали зарубежные ученые: Бейм Дж., Дорнбурси Р., Кейнс Дж.М., Лоренс Г., Маркс К., Пигу А., Рикардо Д., Самуэльсон П., Сималензи Р., Смит А., Фишер С., Джоник М.Д., Шарп У. и др, а также отечественные ученые: Комилов С.Дж., Каюмов Н.К., Кодирзода Д.Б., Назаров Т.Н., Рахимов Р.К., Саидмуродов Л.Х., Саидмуродова М.А., Солехзода А.А., Хушвахтзода К.Х. и др.

Особенности привлечения иностранных инвестиций и их привлекательность в развитии национальной экономики по данной отрасли в своих научных работах освещали зарубежные ученые: Владимировна Б.И., Волинская О.А., Горяинова Л.В., Ендовицкий Д. А., Жукова Ю.С., Мелай Е.А., Мудрёха Н.В., Петрушина Л.О., Пласкова Н.С., а также отечественные ученые: Бобоев А.А., Гулмамадов А.В., Иброхимзода И.Р., Кодиров Ф.А., Тошматов М.Н., Умаров Х.У. и др.

Исследованию вопросов инвестирования и его институциональной среды на промышленных предприятиях свои научные работы посвятили зарубежные ученые: Алехина О.А., Афонасова М.А., Глушенко М., Горяинова Л.В., Доронина Н.Г., Ендовицкий Д. А., Павлова Л.Н., Федорова В.А., а также отечественные ученые: Ганиев Т.Б., Исайнов Х.Р., Низомова Т.Д., Обидов Ф.С., Одинаев Х.А., Султонов З.С., Тагоев Дж., Улугходжаева Х.Р., Уроков Д.У., Усманова Т., Файзуллоев М.К., Джурабоев Г. и др.

В настоящее время в работах названных ученых не нашли своего широкого научного отражения вопросы повышения потенциала финансовых ресурсов посредством обеспечения инвестиционной привлекательности, государственного регулирования характерных особенностей инвестиционной привлекательности предприятий легкой промышленности и влияющих на нее факторов, способов привлечения иностранных инвестиций в сферу легкой промышленности и её инфраструктуру в Республике Таджикистан

Связь исследования с программами (проектами) и научной тематикой. Тема диссертации соответствует основным направлениям фундаментальных и прикладных исследований, в том числе направлениям «Стратегии развития промышленности в Республике Таджикистан на период до 2030 года», утверждённой постановлением Правительства Республики Таджикистан от 27 марта 2018 года, № 159, «Национальной стратегии развития Республики Таджикистан на период до 2030 года», утверждённой постановлением Правительства Республики Таджикистан от 1 октября 2016 года, № 392, «Программы развития легкой промышленности в Республике Таджикистан на период до 2022 года», утвержденной постановлением Правительства Республики Таджикистан от 29 марта 2019 года, №128, «Программы ускоренной индустриализации Республики Таджикистан на 2020-2025 годы»,

утверждённой постановлением Правительства Республики Таджикистан от 27 мая 2020 года, № 293.

ОБЩАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ИССЛЕДОВАНИЯ

Цель исследования заключается в разработке теоретико-методологических основ возрождения и развития легкой промышленности посредством обеспечения привлечения инвестиций, а также эффективного использования ресурсного потенциала отрасли и создания предпосылок для роста экспортной составляющей легкой промышленности.

Задачи исследования. В соответствии с целью диссертационного исследования были определены и решены следующие основные задачи:

- исследование и обзор экономической природы инвестирования и инвестиционной деятельности в сфере легкой промышленности, а также определение факторов, влияющих на процесс инвестиционной привлекательности;
- обоснование институциональных аспектов и законодательной системы, регулирующей инвестиционную привлекательность;
- рассмотрение ситуации в сфере легкой промышленности Республики Таджикистан и определение тенденций развития в период независимости;
- анализ состояния комплекса базовых показателей и рассмотрение проблем повышения инвестиционной привлекательности в сфере легкой промышленности Республики Таджикистан;
- разработка путей привлечения инвестиций в легкую промышленность и ее инфраструктуру в Республике Таджикистан;
- разработка модели привлечения прямых иностранных инвестиций и ее использование в легкой промышленности Республики Таджикистан.

Объектом исследования является процесс повышения инвестиционной привлекательности в сфере легкой промышленности Республики Таджикистан.

Предметом исследования являются экономико-финансовые и производственные отношения, возникающие в процессе формирования и развития предприятий легкой промышленности при повышении инвестиционной привлекательности.

Гипотеза исследования заключается в положительной связи увеличения объемов привлечения инвестиций в легкой промышленности с наличием благоприятной инвестиционной привлекательности. В этом процессе рост объема производства промышленных продуктов, в частности легкой промышленности, обусловлен объемом привлечения инвестиций в эту отрасль, где привлекательность инвестиций прямо пропорционально объему производства продукции легкой промышленности.

Теоретическими основами исследования являются научные работы представителей разных школ и направлений в области формирования и реализации современной инвестиционной политики, фундаментальные аспекты развития финансово-экономических отношений, а также результаты монографических исследований и научных публикаций по теме исследования.

Методологическими основами исследования являются диалектические методы по теме исследования, обеспечивающие последовательное изучение финансовых отношений и инвестирования в развитии и взаимозависимости. В научной работе, как правило, использовались общенаучные методы, такие как, научная абстракция, логический анализ,

синтез. В качестве специальных методов применены: исторический, системный, комплексный, классифицирующий, моделирующий, сравнительный, индексный, монографический и др.

Источник данных и основная информационная база исследования состоит из теоретических обобщений и выводов, нормативных правовых актов Республики Таджикистан, Указов Президента Республики Таджикистан, данных Агентства по статистике при Президенте Республики Таджикистан, Государственного комитета по инвестициям и управлению государственным имуществом Республики Таджикистан, Министерства промышленности и новых технологий Республики Таджикистан, Министерства финансов Республики Таджикистан, Министерства экономического развития и торговли Республики Таджикистан, Национального банка Таджикистана, материалов научно-практических конференций, монографий и других материалов, опубликованных в периодических изданиях, информационных ресурсов сети «Internet», личных разработок автора.

База исследования. Диссертация выполнена при кафедре финансов и страхования Таджикского национального университета в период 2013-2021 годов.

Научная новизна диссертационного исследования заключается в теоретическом обосновании повышения инвестиционной привлекательности и разработки практических рекомендаций по совершенствованию развития деятельности предприятий легкой промышленности Республики Таджикистан. Основными результатами диссертационного исследования, содержащими научную новизну, являются:

- представив сущность экономической природы инвестирования и инвестиционной деятельности в сфере легкой промышленности, а также определив влияющие на инвестиционную привлекательность факторы (внутренние и внешние), было доказано, что инвестирование как фактор может способствовать модернизации производственных мощностей, увеличению рабочих мест, росту занятости населения, снижению цен на товары и повышению их качества, повышению конкурентоспособности товаров внутреннего производства и, в конечном итоге, улучшению уровня жизни населения и обретению престижа страной в мировом сообществе;

- выявлено значительное воздействие институциональных аспектов и законодательной системы страны на процесс улучшения инвестиционной привлекательности на основе разработки комплекса государственных мероприятий по предоставлению налоговых льгот, бюджетных кредитов и обеспечению безопасности предприятия по улучшению инвестиционного пространства в сфере легкой промышленности с целью привлечения долгосрочных инвестиций;

- на основе анализа совокупности базовых и дополнительных показателей определены тенденции развития сферы легкой промышленности и взаимозависимость участников рынка промышленной продукции;

- по совокупным (макроэкономическим) и отраслевым показателям дана оценка состоянию процесса инвестирования в легкую промышленность, выявлены основные проблемы повышения привлекательности инвестирования в данную отрасль;

- обоснованы способы привлечения инвестиций в легкую промышленность и ее инфраструктуру в Таджикистане, связанные с изменением механизма системы налогообложения на предприятиях легкой промышленности, активизацией деятельности фондового рынка для расширения возможностей привлечения

финансовых ресурсов предприятий легкой промышленности и формированием разнообразия процесса привлечения инвестиций;

- разработана математическая модель оценки привлечения прямых иностранных инвестиций и ее применение к сфере легкой промышленности Таджикистана до 2030 года, результат модели показал, что при увеличении прямых иностранных инвестиций в сектор перерабатывающей промышленности на 1%, число текстильных и швейных предприятий увеличивается до 0,2%.

Положения, выносимые на защиту:

- современная инвестиционная теория и регулирование ее привлекательности для легкой промышленности;
- современное состояние инвестиционного пространства, активизация инвестирования в легкую промышленность страны и выявление негативно влияющих на него факторов;
- зависимость эффективного развития легкой промышленности страны от увеличения объема инвестиций и их рационального использования;
- реальные возможности увеличения объема внутренних и иностранных инвестирований в Таджикистане и их влияние на повышение экономической эффективности приоритетных отраслей легкой промышленности страны;
- пути совершенствования механизма привлечения инвестиций в легкую промышленность и ее инфраструктуру в Таджикистане;
- перспективы развития прямых иностранных инвестиций в легкую промышленность Таджикистана до 2030 года.

Теоретическая значимость исследования отражается в углублении экономико-финансовой методологии и институционального анализа улучшения инвестиционной привлекательности в сфере легкой промышленности, в выявлении важных аспектов инвестиционного регулирования и разработке концепции ее перспективного развития. Предложенные выводы и рекомендации дополняют существующие исследования в инвестиционной сфере и могут быть включены в основу системы деятельности промышленных предприятий, направленных на эффективное развитие национальной экономики.

Практическая значимость диссертационного исследования заключается в разработке конкретных рекомендаций по совершенствованию методов привлечения инвестиций и их применения в легкой промышленности Республики Таджикистан.

Реализация предложенных мер по улучшению инвестиционной привлекательности позволит в детальном порядке исследовать механизм эффективного управления внутренним и внешним капиталом на предприятиях легкой промышленности. Совершенствование системы инвестиционной привлекательности будет способствовать укреплению финансовой устойчивости промышленных предприятий.

Основные теоретические и практические выводы диссертации могут быть применены в научно-исследовательских и научно-прикладных организациях сферы легкой промышленности Республики Таджикистан. Отдельные аспекты диссертации могут быть использованы при преподавании учебных дисциплин «Экономика промышленности», «Инвестиции», «Национальная экономика», «Экономика предприятий» и др.

Степень достоверности результатов диссертационного исследования подтверждена экспериментами, достоверностью данных, достаточным объемом материалов исследования, статистической обработкой результатов исследований и

научными статьями. Выводы и рекомендации основаны на научном анализе результатов теоретических и практических исследований.

Соответствие диссертации паспорту научной специальности. Исследование соответствует следующим пунктам Паспорта специальности 08.00.07 - Финансы, денежное обращение и кредит ВАК при Президенте Республики Таджикистан: 2.14. - Финансирование инвестиционных процессов на республиканском и местном уровне; 2.28. - Методология и организационно-экономические аспекты обеспечения местного самофинансирования; 3.20. - Источники финансирования хозяйствующих субъектов, проблемы оптимизации структуры капитала; 3.25. - Финансы инвестиционного и инновационного процессов, финансовый инструментарий инвестирования; 4.7. - Механизм инвестиционной стратегии сбережений населения; 4.8. - Развитие финансовых отношений и принятие финансовых инвестиционных решений в домашнем хозяйстве; 10.9. - Специфика финансирования банками инвестиционной деятельности предприятий различных отраслей и организационно-правовых форм.

Личный вклад соискателя научной степени. Личным вкладом автора является разработка теоретических и практических рекомендаций по инвестиционной привлекательности легкой промышленности Республики Таджикистан с учетом специфики отрасли. На основе теоретических обобщений, анализа и предоставления рекомендаций разработана методика обеспечения инвестиционной привлекательности легкой промышленности. Отдельные результаты диссертационного исследования могут быть использованы при разработке теоретических и методологических положений по совершенствованию нормативно-правовых предпосылок инвестиционной привлекательности легкой промышленности Республики Таджикистан.

Апробация и применение результатов диссертации. Основные положения диссертационного исследования в виде докладов, представленных автором, обсуждались на республиканских и международных конференциях и семинарах, внутривузовских семинарах и конференциях Таджикского национального университета (2013-2021 гг.).

Заключение и результаты данной диссертации представлены для использования Министерству промышленности и новых технологий Республики Таджикистан (№10 – 727, от 30.03.2022), Таджикскому национальному университету (№ 81/1-дс, 18.02.2022). Акты о внедрении аспектов исследования имеются.

Публикации по теме диссертации. Основные положения диссертации опубликованы в 22 статьях автора, в том числе 6 научных статей напечатаны в журналах и изданиях, входящих в перечень журналов и изданий, рецензируемых и рекомендованных ВАК при Президенте Республики Таджикистан. Общий объем опубликованных научных работ по теме диссертации составляет 6,0 п. л.

Структура и объем диссертации. Диссертация состоит из введения, трех глав, заключения и рекомендаций, списка литературы. Диссертация написана в объеме 183 страницы компьютерного текста. В диссертации составлены 20 таблиц и 20 рисунков, список использованной литературы состоит из 172 наименований.

СОДЕРЖАНИЕ ГЛАВ И ПАРАГРАФОВ ДИССЕРТАЦИИ

Во введении обоснована актуальность темы, представлен обзор степени ее изученности с научно-практической точки зрения, указаны цель, задачи, предмет и объект исследования, обозначены научная новизна и практическая значимость результатов исследования.

В первой главе - «Теоретико-методологические основы регулирования инвестиционной привлекательности легкой промышленности» исследованы теоретические основы инвестиционной деятельности и обзор ее основных элементов, факторы, влияющие на инвестиционную привлекательность, обеспечение институциональных условий и законодательство по регулированию инвестиционной привлекательности.

Во второй главе - «Тенденция развития и современное состояние инвестирования в легкую промышленность Республики Таджикистан» проанализированы и оценены основные тенденции развития сферы легкой промышленности Республики Таджикистан в период независимости, дан обзор инвестиционного процесса в области текстильной промышленности Республики Таджикистан и особенностей оценки инвестиционной привлекательности предприятий легкой промышленности.

В третьей главе «Перспективы совершенствования инвестиционной привлекательности легкой промышленности Республики Таджикистан» определены и предложены проблемы привлекательности (привлечения) инвестиций в легкую промышленность Республики Таджикистан, способы улучшения привлечения инвестиций в легкую промышленность и ее инфраструктуру в Республике Таджикистан, модель привлечения прямых иностранных инвестиций и ее применение в области текстильной и швейной промышленности Республики Таджикистан.

В заключении диссертации изложены научно обоснованные предложения по повышению привлекательности инвестирования в легкую промышленность Республики Таджикистан в будущем, предложены способы их реализации в условиях рыночной экономики.

ОСНОВНЫЕ ЧАСТИ ИССЛЕДОВАНИЯ

В условиях череды глобальных кризисов привлечение иностранных инвестиций, новые технологии, интеллектуальный и инновационный потенциал, являясь в настоящее время актуальным вопросом, значительно привлекает внимание развивающихся стран. С целью повышения различных секторов национальной экономики, расширения торгово-экономических отношений с иностранными государствами, ориентации на мировую экономику и устранения существующих недостатков и проблем правительство Республики Таджикистан поставило перед собой четыре стратегические цели, в частности обеспечение энергетической безопасности и эффективного использования электроэнергии; выход из коммуникационной изоляции и преобразование в транзитную страну; обеспечение продовольственной безопасности и доступа населения к качественным продуктам питания; расширение производительной занятости. Безусловно, можно отметить, что для реализации этих целей крайне необходимо привлечение крупных инвестиций.

При проведении экономических реформ в Таджикистане необходимо использовать новые пути развития научных разработок и реализации эффективных концепций с применением инвестиционного процесса, методов оценки показателей их эффективности как фактора экономического роста.

В этом контексте промышленная сфера является одним из важнейших секторов национальной экономики, поскольку она является основой роста валового внутреннего продукта, основным источником создания рабочих мест и условием увеличения государственного бюджета. Развитие отрасли с учетом отдельных особенностей каждой подотрасли зависит от различных экономических и социальных рычагов, что является средством обновления производственного потенциала, обеспечения необходимыми производственными материалами, высококвалифицированными специалистами и т.д. Одним из основных столпов развития промышленной отрасли является уровень ее обеспечения финансовыми ресурсами. Его основным источником в условиях ограничений экономического роста является привлечение инвестиций в основные сферы национальной экономики. Экономисты подвергли исследованию концепцию и состояние инвестиций, чтобы лучше понять среду изменения экономическими субъектами объема производства продукции и предоставления услуг. В процессе управления макро- и микроэкономической ситуацией необходимо углубить теоретические основы понятия «инвестиции и их привлекательность».

В диссертации отмечается, что вопрос экономической природы «инвестиций и их привлекательности» является основным критерием в финансово-экономической науке. В данном контексте существует множество мнений относительно экономической сущности инвестиций и их привлекательности, вместе с тем нет единого мнения по определению их истинной природы (см. таблицу 1).

Таблица 1. - Экономическая сущность инвестирования и его привлекательности

Исследователи в области экономики	Точка зрения исследователей
1	2
Смит А.	«Когда мы сравнили... мы выяснили положение народа в двух различных периодах, когда готовая продукция земли и потраченный труд во втором периоде увеличились по сравнению с предыдущим периодом, их земли использовались надлежащим образом и их торговля расширилась, следовательно мы можем быть уверены, что капитал увеличился в промежутке между этими двумя периодами...» ²
Маркс К.	Капитал есть движение, процесс кругооборота, проходящий различные стадии, процесс, который, в свою очередь, включает в себе три различные формы кругооборота (инвестирование, рост капитальной стоимости, доход и прибыль). ³
Валинурова Л.С., Казакова О.Б.	Инвестирование — это вложение капитала с целью получения прибыли или в связи с достижением других прибыльных целей. ⁴

² Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. /А. Смит — М.: Эксмо, 2007. — (Серия: Антология экономической мысли). С.369.

³ Маркс К. Капитал. / К. Маркс – М.: Издательство политическая литература, 1975. – Т. 2. 752 с. (Ст.509).

⁴ Валинурова Л.С., Казакова О.Б. Управление инвестиционной деятельностью [Текст] // Л.С. Валинурова, О.Б. Казакова /. – М. : КНОРУС, 2005. – 384 с.

Продолжение таблицы 1

1	2
Машкин В.И.	Инвестиционная привлекательность — это вложение капитала на определенных условиях при выборе объекта инвестирования по предпочтениям инвестора. ⁵
Бирман Г., Шмидт С.	Инвестиционная привлекательность представляет собой совокупность показателей финансового состояния предприятия. ⁶
Ендовицкий Д.А., Никольская Е.Г., Крутик А.Б.	Инвестиционная привлекательность — это общая особенность процесса устранения всех недостатков и преимущества рассматриваемого предприятия. ⁷
Камаров К.А.	Инвестиционная привлекательность — это предсказуемое соотношение доходности и инвестиционного риска, включая инвестиционное пространство или его обратный показатель - индекс рисков. ⁸
Каюмов Н.К., Умаров Х.У.	Инвестиционная привлекательность — это рейтинг страны по привлечению инвесторов с целью основного инвестирования для ускорения экономического роста. ⁹
Кодирзода Ф.А.	Инвестиционная привлекательность зависит от наличия производственного потенциала страны и региона, их качественных и количественных характеристик, отраслевой структуры и воспроизводства продукции. ¹⁰
Рахимов Т.Р.	Инвестиционная привлекательность трактуется как результат субъективной оценки и объективных особенностей инвестиционного пространства в регионе. ¹¹

⁵ Машкин В. Управление инвестиционной привлекательностью реального сектора экономики региона // СЕВЕР промышленный. 2007. № 9. С.12.

⁶ Бирман Г., Шмидт С. Капиталовложения. Экономический анализ инвестиционных проектов: пер. с англ. под ред. Л. П. Белых. М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 1997. С.320.

⁷ Ендовицкий Д.А. Инвестиционный анализ в реальном секторе экономики: под ред. Гиляровской Л.Т. М.: Финансы и статистика, 2003. С.46.

Крутик А.Б., Никольская Е.Г. Инвестиции и экономический рост предпринимательства. СПб.: Лань, 2000. С.69.

⁸ Камаров К.А. Показатели инвестиционной привлекательности хозяйствующих субъектов в условиях инновационной экономики. [Текст] / К.А. Камаров. Иркутск: Вестник Ир ГТУ, № 2 (42), 2010, С.67-72.

⁹ Каюмов, Н.К., Умаров, Х.У. Глобализация экономики и внешнеэкономические связи Таджикистана. [Текст] / Н.К. Каюмов, Х.У. Умаров, –Душанбе: Деваштич, 2005, С.192.

¹⁰ Кодирзода Ф.А. Классификация и взаимозависимость макроэкономических и инвестиционных рисков. Журнал экономика Таджикистана, 2020. № 4(2).2020. – С.19.

¹¹ Рахимов, Т.Р. Механизм формирования благоприятного инвестиционного климата в регионе. Томск: Автореферат диссертации- 2007, С.11.

Окончание таблицы 1

1	2
Бабаев А.А.	Инвестиционная привлекательность связана с территориальным критерием, характеризующим перспективы, эффективность и минимальный уровень инвестиционного риска в отрасли, регионе и государстве. ¹²
Мнение автора	<i>Под инвестициями</i> понимаются денежные, имущественные и интеллектуальные ценности государства, физических и юридических лиц, направленные на создание новых предприятий, расширение, ремонт и техническое оснащение действующих предприятий, приобретение недвижимого имущества, иных ценных бумаг, акций и т. п. активов с целью получения прибыли, а также достижения других выгодных результатов. <i>Инвестиционная привлекательность</i> предприятия – это характеристика отдельных предприятий с возможностями развития, эффективности использования активов и их ликвидности, способностью к платежеспособности и финансовой устойчивости.¹³

В ходе исследования было установлено, что привлечение инвестиций и улучшение инвестиционной деятельности зависят от состояния инвестиционного пространства в стране, включающего совокупность действенных экономических и организационных механизмов государственных органов республиканского и регионального уровней или самого промышленного предприятия в процессе формирования благоприятного инвестиционного пространства. Следовательно, инвестиционное пространство считается основным критерием процесса воздействия на инвестиционную деятельность. Данное пространство закладывает основу для разработки рациональной политики инвестиционной деятельности и выступает в качестве прямого результата проведения государственной инвестиционной политики.

В современной экономике понятие «инвестирование» очень часто используется как базовое понятие. В этой связи при анализе учеными его сущности наблюдаются частичные изменения. В основном это связано с эволюционным процессом в экономике. В диссертации в зависимости от критерия субъекта инвестирования выделяют следующие виды - государственные инвестиции, частные инвестиции, иностранные инвестиции, отечественные инвестиции и смешанные инвестиции.

В диссертации утверждается, что под понятием «государственные инвестиции» понимаются все виды финансирования, осуществляемые органами государственной власти и предприятиями, функционирующими в форме

¹² Бабаев, А. А. Оценка инвестиционной привлекательности сельского хозяйства. [Текст] / А.А. Бабаев, Душанбе: Автореферат диссертации – 2010, С.8.

¹³ Розиев, Д.А. Нақши сармоя ва ҷалби сармоягузорӣ ба иқтисодиёти Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / Д.А. Розиев // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон (мачалаи илмӣ). Бахши илмҳои иҷтимоӣ-иқтисодӣ ва ҷамъиятӣ, «Маркази таъбу нашр баргардон ва тарҷума», Душанбе, 2017. -№2/10. С.97

государственной собственности, с целью достижения эффективности. Частные инвестиции — это вложение собственных средств (капитала) инвестора в коммерческую деятельность предприятия. В качестве частного инвестора может выступать физическое лицо, юридическое лицо или индивидуальный предприниматель. Иностранные инвестиции – это вложение средств (капитала) иностранными юридическими и физическими лицами, отдельными государствами или международными институтами. Внутренние инвестиции – это вложение капитала физическими и юридическими лицами внутри страны. Совместное инвестирование – это вложение капитала отечественными и иностранными инвесторами совместно в один объект.

Понятие «инвестирование», вошедшее в употребление отечественной литературы 80-х гг. XX века (особенно в эпоху СССР), часто понималось как «основное финансирование». Учитывая разновидность осуществляемости инвестирования по обеспечению его качественного планирования и анализа, весьма важной является классификация инвестирования (см. рисунок 1).

В диссертации отмечается, что институциональные процессы инвестиционной привлекательности играют важную роль в экономическом росте, особенно в условиях необходимости структурных изменений. Вместе с тем, в современных отечественных и зарубежных исследованиях недостаточное внимание уделяется повышению инвестиционной привлекательности в сфере легкой промышленности. Проблемы имеют места в методологических несоответствиях и тематическом разделении работ в области институциональной структуры инвестиционного рынка национальной экономики.

В диссертации выявлено, что легкая промышленность является крупной отраслью национальной экономики, которая наряду с производством потребительских товаров, на основе переработки местного сырья обеспечивает другим отраслям производство промышленной и технической продукции, а также предоставляет населению бытовые услуги.

Согласно анализу, данной отрасли экономики свойственны древние традиции, связанные с эпохой процветания «Великого шелкового пути». В середине XX века был сформирован полный производственный цикл: сырьевое, прядильное, ткацкое, швейное и ковроткацкое производство.

В настоящее время, начиная с сырья и завершая производством готовых изделий, Республика Таджикистан располагает совершенной цепочкой добавленной стоимости. Функционируют современные предприятия по изготовлению швейных товаров, обувной продукции, товаров быта и т. п. Отрасль признана Правительством Республики Таджикистан важной и приоритетной, соответственно приняты государственные программы по полной переработке хлопкового волокна и развития легкой промышленности на период до 2030 года для поддержки развития отрасли, предусматривающие повышение её потенциала.

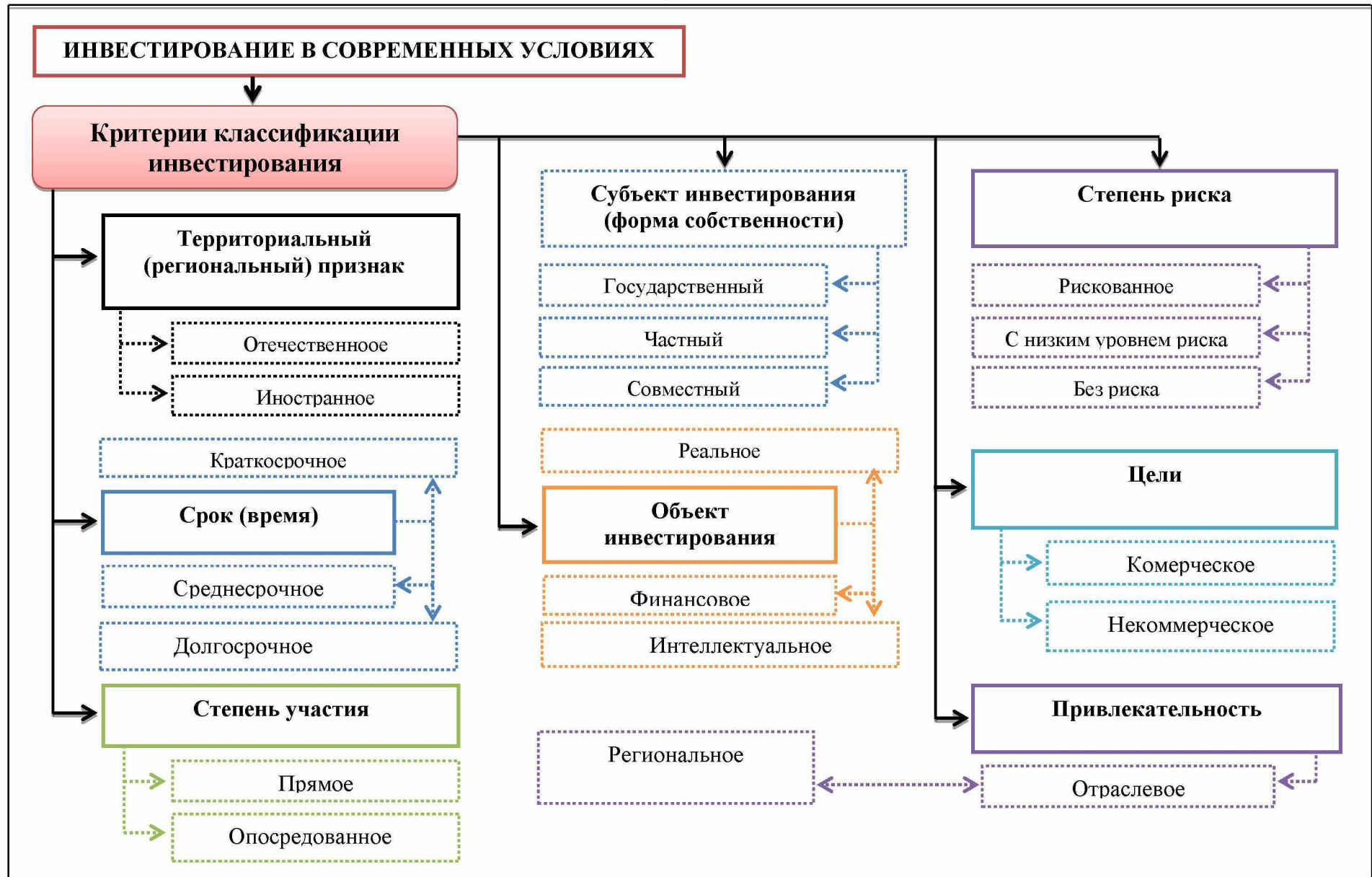

Рисунок 1. – Критерии классификации и основные виды инвестирования

Одновременно, предусмотрен рост экспортного потенциала, исходя из модернизированной производственных мощностей и активизации открытия новых предприятий в стране. Таджикистаном продвигается программа Международного торгового центра, поддерживающая рост текстильной и швейной промышленности, а также совершенствование управленческой инфраструктуры в области качества продукции.

Для оценки пространства инвестиционной привлекательности, в первую очередь, весьма важно проанализировать динамику макроэкономических показателей развития Республики Таджикистан. Анализ показывает, что быстро росло большинство макроэкономических показателей развития Таджикистана в 2015–2020 гг. За этот период темп роста составил: ВВП +61,9%; общего объема промышленной продукции +153,3%; общего объема инвестиций в отрасли экономики +20,8%; общего объема инвестиций в промышленность +26,8%; объема инвестиций в легкую промышленность + 6,8% (см. таблицу 2).

Таблица 2. - Динамика макроэкономических показателей развития Республики Таджикистан на 2015–2020 годы

Показатели	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2020/2015 (+/-, %)
Динамика ВВП, млн. сомони	50977,8	54790,3	64434,3	71059,2	79109,8	82543,0	+61,9
Общий объем промышленной продукции, млн. сомони	12196	15090	20029	23894	27613	30890	+153,3
к ВВП, в %	23,9	27,5	31,1	33,6	34,9	37,4	+13,5
Число румышленных предприятий, единиц	2310	2043	1999	2161	2164	2283	-1,2
Рабочие румышленной отрасли, тыс. человек	67,0	65,9	73,8	72,1	73,2	67,7	+1,0
Общий объем инвестиций, млн. сомони	9749,9	11179,7	11371,6	13361,0	12517,8	11775,5	+20,8
к ВВП, в %	19,1	20,4	17,6	18,8	15,8	14,3	-4,9
Общий объем инвестиций в сферу промышленности, млн. сомони	4482,0	5673,1	5991,6	7974,2	6119,7	5683,5	+26,8
к ВВП, в %	8,8	10,4	9,3	11,2	7,7	6,9	-1,9
В том числе:	-	-	-	-	-	-	-
- Инвестиции в сферу легкой промышленности, млн. сомони	204,7	124,9	57,4	71,7	31,3	218,6	+6,8
к ВВП, в %	0,4	0,2	0,1	0,1	0,04	0,3	- 0,1

Источник: Статистический ежегодник Республики Таджикистан: 30 лет государственной независимости, 2021. С.335, 397, 399, 400, 487.

На начало государственной независимости в Республике Таджикистан насчитывалось 2308 предприятий, на которых работало 188,2 тыс. рабочих. В 2020 году данные показатели начали снижаться, количество промышленных предприятий в

этот период достигло 2283 ед. или уменьшилось на 6,2% (25 ед.), а численность трудоустроенных в данном секторе достигла 67,7 тыс. человек или уменьшилось на 64,03% (120,5 тыс. человек) по сравнению с 1991 годом. Если сравнить показатели с применением цепного анализа, то видно, что тенденция роста при цепном анализе более значительна. Например, если в 2019 году число промышленных предприятий было 2164 единиц, то эти показатели в 2020 году при соотношении с предыдущим годом превышают число предприятий на 119 единиц (+5,5%).

В диссертации подчеркивается, что Таджикистан является членом мирового сообщества, одной из государств, играющих особую роль среди стран Содружества Независимых государств (СНГ). В условиях рыночной экономики мировой опыт доказал, что большинство стран широко используют иностранные инвестиции. Одним из основных факторов экономического роста государств стал приток иностранного капитала. Возможность привлечения иностранных инвестиций в национальную экономику зависит, прежде всего, от стабильности политической ситуации. В настоящее время Таджикистан обладает большими водными и энергетическими ресурсами, полезными ископаемыми и благоприятными условиями для развития производственных отраслей. Следовательно, весьма важно привлечение иностранных инвестиций в экономику страны, поскольку их вклад в устойчивое будущее развитие Таджикистана увеличивается, все больше продолжает расти экспорт товаров и совершенствуется внешняя деятельность.

В диссертации отмечается, что одним из приоритетных направлений промышленной отрасли в Таджикистане является отрасль легкой промышленности. Динамика производства основных видов продукции легкой промышленности в Республике Таджикистан на 2015–2020 годы представлена в таблице 3.

Таблица 3. - Динамика производства основных видов продукции легкой промышленности в Республике Таджикистан в 2015–2020 гг.

Наименование товара	Нумерация	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2020/2015, кратно
Хлопковое волокно (тыс. тонн)	I	98,4	85	112	98	102,7	101,6	1,03
Хлопчатобумажная ткань (млн. м ²)	II	8,4	2,5	3,3	7,5	7,0	7,4	0,88
Нетканое полотно (млн. м ²)	III	0,8	0,8	0,9	1,2	2,2	2,2	2,75
Носки (млн. пар)	IV	1,7	2,8	3,8	5,7	4,1	7,8	4,59
Ковры (млн. м ²)	V	1,2	1,7	2,8	3,4	3,9	2,7	2,25
Обувь (млн. пар)	VI	0,08	0,09	0,1	0,1	0,9	1,0	12,5
Атласная ткань (млн. м ²)	VII	0,004	-	-	0,02	0,02	0,02	5,0

Источник: Статистический сборник Таджикистана: 25 лет государственной независимости, 2016. С.281-283. Статистический ежегодник, 2020. С.274-277. Статистический сборник Таджикистана: 30 лет государственной независимости, 2021. С. 421–423.

Анализ показал, что объем производства промышленной продукции в Республике Таджикистан в 2020 году достиг 30890 млн. сомони, что свидетельствует об увеличении по сравнению с 2019 годом на 3277 млн. сомони или +11,9%. В этот период наибольший объем производства продукции легкой промышленности наблюдается в производстве носков, обуви и атласной ткани. Вместе с тем в 2020 году по сравнению с 2015 годом объем производства носков увеличилось в 4,59 раза, обуви - в 12,5 раза и атласной ткани - в 5,0 раз.

Обзор тенденций развития промышленного производства показал, что в Таджикистане двумя наиболее развитыми регионами являются Согдийская и Хатлонская области. Объем промышленного производства этих двух регионов в республиканском масштабе составляет 79,5% (50,4% в Согдийской области и 29,1% в Хатлонской области).

Анализ инвестиционной ситуации показал, что в 2020 году объем привлечения инвестиций в сферу легкой промышленности страны составил 218,6 млн. сомони, что больше по сравнению с предыдущим годом в 6,9 раза. В 2018 и 2019 годах сохраняется тенденция к снижению. Причиной снижения объемов инвестиций в эту отрасль является недостаточное развитие инфраструктуры предприятий легкой промышленности и производства полуфабрикатов отрасли, поскольку для инвесторов не представляет интерес развитие отрасли легкой промышленности в части производства полуфабрикатов.

Таблица 4. - Динамика объема инвестиций в легкую промышленность Республики Таджикистан, млн. сомони

Годы	Инвестирование в легкую промышленность		Объем производства продукции легкой промышленности	
	<i>Общий объем инвестиций (в млн. сомони).</i>	<i>Темпы роста по сравнению с предыдущим годом (в %)</i>	<i>Общий объем производства продукции (в млн. сомони).</i>	<i>Темпы роста по сравнению с предыдущим годом (в %)</i>
2014	90,9	-	1435	-
2015	204,7	+ 125,2	1418	- 1,2
2016	124,9	- 39,0	1681	+ 18,5
2017	57,4	- 54,0	2546	+ 51,5
2018	71,7	+ 24,9	2680	+ 5,3
2019	31,3	- 56,3	2855	+ 6,5
2020	218,6	+ 598,4	3140,3	+ 9,9

Источник: Статистический сборник Таджикистана: 30 лет государственной независимости, 2021. С. 489.

С научной точки зрения чем больше объем инвестиций, тем значительно должен увеличиваться объем производства продукции на предприятиях легкой промышленности, поскольку привлеченные финансовые инструменты повысят возможность предприятий легкой промышленности по увеличению объема производства продукции. К сожалению, в таблице 4 такая позиция не наблюдается. Например, в 2014 году объем инвестиций в сферу легкой промышленности составил 90,9 млн. сомони, а объем производства продукции отрасли достиг 1435 млн. сомони, хотя инвестирование в 2015 году было в 2,3 раза больше, чем в предыдущем году, то с научной точки зрения объем производства продукции легкой промышленности

должен был увеличиться, однако по сравнению с 2014 годом он сократился на 1,2 процентных пункта. Такая несоотнесенность объема продукции легкой промышленности к инвестициям также наблюдается до 2020 года.

Анализ иностранного инвестиционного пространства является важным компонентом в продвижении государственной и региональной политики по привлечению и использованию капитала, поскольку он позволяет государству, нуждающемуся в капитале, более глубоко оценить ситуацию в стране или конкретном регионе и создать там стимулирующую поведения партнеров. В результате успешной реализации региональной политики государства за последние десятилетия значительно увеличился экономический потенциал регионов республики за счет привлечения иностранных инвестиций, что привело к развитию промышленных предприятий Таджикистана.

В диссертации отмечается, что атмосфера внутренней и внешней политики системного развития промышленных предприятий Таджикистана в направлении интеграции экономики республики с мировым сообществом позволило расширить торгово-экономические отношения в рамках принципов взаимовыгодного сотрудничества и способствовать признанию Таджикистана страной с открытой экономикой. С укреплением членства Таджикистана в международных организациях расширились рамки этого сотрудничества, стала прозрачной внешнеторговая система страны, и постепенно устранялись административно-технические барьеры. Основные элементы механизма инвестиционной деятельности в текстильной и швейной промышленности Таджикистана представлены на рисунке 3.

Из анализа следует, что инвестиционные проблемы в сфере легкой промышленности Таджикистана наиболее эффективны на внутриреспубликанском уровне. Необходимо уделять больше внимания решениям внутренних проблем, поскольку большинство внутренних проблем порождают внешние сложности для привлечения инвестиций в сферу легкой промышленности страны. В условиях перехода к цифровой экономике одним из ключевых вопросов является реализация четвертой цели национальной стратегии развития - ускоренная индустриализация.

Следовательно, для достижения данной цели необходимо привлекать больше отечественных и иностранных инвестиций в отрасли промышленности Таджикистана. Привлечение большего количества прямых иностранных инвестиций будет способствовать повышению уровня производства легкой промышленности за счет оснащения новым техническим оборудованием и улучшения инновационного уровня на предприятиях. При этом возможности привлечения инвестиций в предприятия отдельных отраслей легкой промышленности определяются уровнем их инвестиционной привлекательности, что выявляется во взаимосвязи с определенными элементами рынка - тенденций изменения цен, средним уровнем прибыльности отрасли, уровнем спроса, предложения и конкуренции.

В диссертации отмечается, что динамичные изменения в сфере легкой промышленности требуют постоянного контроля за привлечением иностранного капитала и его эффективным использованием. Постоянный контроль нацелен не на коррупцию в этой сфере, а на правильное и эффективное использование инвестиций в сфере легкой промышленности и на реализацию приоритетных целей развития промышленности страны.

Рисунок 3. - Механизм инвестиционной деятельности в сфере легкой промышленности Таджикистана

Вместе с тем, для разработки совокупности конкретных инструментов развития легкой промышленности с использованием эконометрических моделей, оценив несколько наименований статистических показателей промышленности и прямых иностранных инвестиций, определены и представлены перспективы развития текстильной и швейной промышленности с учетом привлеченных объемов прямых иностранных инвестиций на период до 2030 года.

В данной модели учтены показатели объема прямых иностранных инвестиций (X1), прямых иностранных инвестиций в сферу перерабатывающей промышленности (X2), количество промышленных перерабатывающих предприятий (Y1), объем производства продукции перерабатывающей промышленности (Y2), количество текстильных и швейных предприятий (Z1), производство текстильной и швейной продукции (Z2) (см. таблицу 5).

Таблица 5. - Динамика прямых иностранных инвестиций в текстильную и швейную промышленность Республики Таджикистан в 2011–2019 гг.

Показатели	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Прямые иностранные инвестиции в экономику, млн. долл. США (X1)	200,4	254,8	326,8	451,3	571,7	345,4	307,03	359,6	364,5
Прямые иностранные инвестиции в сферу перерабатывающей промышленности, млн. долл. США (X2)	5,1	33,3	14,7	47,5	259,8	106,2	37,15	99,3	39,5
Количество предприятий перерабатывающей промышленности, единиц (Y1)	1348	1448	1640	1980	2071	1772	1732	1806	1746
Объем производства продукции перерабатывающей промышленности, млн. сомони (Y2)	5428	6536	6916	6959	8006	9368	11776	13520	15952
Количество текстильных и швейных предприятий, единиц (Z1)	179	196	238	304	352	352	361	390	368
Производство текстильной и швейной продукции, млн. сомони (Z2)	1414	1533	1361	1315	1292	1520	2354	2479	2636

***Источники:** Официальный сайт Национального банка Таджикистана: статистика прямых иностранных инвестиций в Республику Таджикистан по отраслям. (<https://www.nbt.tj/tj/statistics/tavozuni-pardokhti-jt/sarmoyaguzori-oi-mustakimi-khorii/index.php>); Статистический сборник Таджикистана: 25 лет государственной независимости, 2016. С.280-280; Статистический ежегодник Республики Таджикистан, 2020. С.274-275.

Сперва, определив с использованием статистических данных таблицы 5 уровень зависимости прямых иностранных инвестиций в отрасль перерабатывающей промышленности (X2) от прямых иностранных инвестиций в экономику (X1) в виде модели линейной регрессии $y = a + b \cdot x$, оцениваем ее параметры. Результаты для моделей 2, 3, 4, 5 и 6 указаны в таблице 6.

Таблица 6. - Результаты эконометрических моделей

Натичаи модел	Зариби детерминатсия (R^2)
1. $X_2 = -137,883 + 0,592X_1$	0,664
2. $Y_1 = -24,643t^2 + 99355t - 100142380,5$	0,7222
3. $Y_2 = 1253t - 2515310$	0,9092
4. $Z_2 = 6214,440 - 39,713Z_1 + 0,078 Z_1^2$	0,6235
5. $Z_1 = 140,86x_2^{0,1957}$	0,5829
6. $Y = 13049x^{-0,424}$	0,7139

В эконометрической модели 6 показана обратная зависимость объема продукции основного сектора легкой промышленности от инвестиций в легкую промышленность. Обратная зависимость рассматриваемых факторов несовместима с экономическими закономерностями и является парадоксальной.

Модель 6 имеет степенной вид с отрицательным числом в степени X ($-0,424$), что является коэффициентом эластичности, а это означает, что при увеличении инвестиций в легкую промышленность на 1% объем продукции основной отрасли легкой промышленности уменьшается на 0,42%. В связи с этим результаты двух показателей (Y - объем производства продукции легкой промышленности и X - инвестиции в легкую промышленность) свидетельствуют о том, что нет смысла строить прогноз с этим результатом.

В диссертации с использованием экономико-математических методов был рассчитан прогноз показателей прямых иностранных инвестиций в перерабатывающую промышленность (X_2), число текстильных и швейных предприятий (Z_1) и объем производства текстильной и швейной продукции (Z_2) на период до 2030 года (см. таблицу 7).

Таблица 7. - Перспектива привлечения прямых иностранных инвестиций и их использования в сфере текстильной и швейной промышленности Таджикистана

Годы	Число текстильных и швейных предприятий, единиц (Z_1)	Прямые иностранные инвестиции в сферу перерабатывающей промышленности, млн. долл. США (X_2)	Производство текстильной и швейной продукции, млн. сомони (Z_2)
2022	495	122,6	2924,09
2023	522	130,0	3089,38
2024	549	137,3	3254,66
2025	576	144,6	3419,94
2026	604	151,9	3585,23
2027	631	159,2	3750,51
2028	658	166,6	3915,79
2029	685	173,9	4081,08
2030	712	181,2	4246,36

Из данных таблицы следует, что в 2030 году объем привлечения прямых иностранных инвестиций в перерабатывающую промышленность страны будет равен 181,2 млн. долл. США, число текстильных и швейных предприятий - 712 единиц, а объем выпускаемой продукции отрасли достигнет 4246,36 млн. сомони.

ВЫВОДЫ И РЕКОМЕНДАЦИИ

Основные научные результаты диссертации:

На основе изучения проблем повышения инвестиционной привлекательности легкой промышленности Таджикистана разработаны следующие выводы и результаты:

1. В процессе исследования одной из основных проблем инвестиционной деятельности промышленных предприятий на предынвестиционной стадии является поиск источника (капитала), а затем и инвестора, поскольку требуются средства для организации деятельности предприятия и расширения объема производства его продукции. Основными источниками, как правило, могут быть собственные активы предприятия и внешние средства [1-М].

2. Инвестиции являются одним из важнейших факторов национальной экономики, использование которых способствует модернизации, совершенствованию экономики, созданию новой структуры экономики, возростанию числа новых рабочих мест и увеличению занятости населения, снижению цен на товары и повышению их качества, повышению конкурентоспособности товаров внутреннего производства, повышению уровня жизни населения и престижа страны в мировом обществе [4-М].

3. Привлечение инвестиций и инвестиционная деятельность зависят от состояния инвестиционного пространства страны и включают в себя совокупность действенных экономических и организационных механизмов государственных органов республиканского и регионального уровней, или самого промышленного предприятия в процессе формирования благоприятного инвестиционного пространства. С данной точки зрения следует, что основным критерием процесса воздействия на инвестиционную деятельность является инвестиционное пространство. Данное пространство закладывает основу для разработки активной инвестиционной политики и одновременно выступает в качестве прямого результата инвестиционной политики государства [9-М].

4. Привлекательность инвестиции зависит от рисков инвестиции, где инвестор оценивает риски в процессе первостепенной оценки, то есть инвестиционной привлекательности. Отсюда следует, что целью повышения привлекательности инвестиций является снижение степени инвестиционного риска. Следовательно, степень инвестиционной привлекательности национальной экономики и отдельных хозяйствующих субъектов считается не только оценочным экономическим показателем, но и показателем правового, политического, социального и экологического оценивания [3-М].

5. Несмотря на рост числа предприятий текстильной и швейной промышленности, объем производства конечной продукции в отрасли имеет тенденцию к снижению. Это вызывает крайнее беспокойство инвесторов. Причиной снижения объемов производства хлопчатобумажной ткани является не полный ввод в производство новых мощностей и производственного оборудования. Увеличение производства шелковой ткани связано с тем, что иностранные ткацкие предприятия используют этот вид продукции прядильной промышленности страны в качестве сырья для своего производства [2-М].

6. На первом этапе реализации проектов по совершенствованию параметров развития легкой промышленности наиболее важной проблемой часто является поиск средств, приемлемых как с точки зрения обеспеченности, так и с точки зрения стоимости. Коммерческие банки Таджикистана не совсем заинтересованы в предоставлении кредитов по низким ставкам предприятиям легкой промышленности (с целью их поощрения), ввиду крайней продолжительности периода деятельности [1-М].

7. Роль инвестиций в легкой промышленности остается незначительной. Объем инвестиций в основные фонды по-прежнему находится на очень низком уровне и представляет собой непосредственную угрозу инновационному росту национальной экономики. Правовое и экономическое регулирование инвестиционной деятельности не приносит желаемой выгоды. Деятельность руководства предприятий в основном направлена на краткосрочные и ограниченные цели и не может полностью решить стратегические задачи развития предпринимательства [7-М].

8. Прогнозные результаты модели привлечения прямых иностранных инвестиций и ее использования в текстильной и швейной промышленности Таджикистана показали, что в 2030 году объем привлечения прямых иностранных инвестиций увеличится примерно в 5 раз, число текстильных и швейных предприятий – в 1,5 раза, а также объем амортизации продукции данной отрасли – в 1,5 раза.

Рекомендации по практическому использованию результатов исследования:

1. Важным вопросом, который волнует большинство инвесторов в процессе осуществления инвестиционной деятельности, является налоговая политика государства. Система налогообложения субъектов предпринимательства и её ставки оказывают непосредственное влияние на доходы инвесторов, поскольку государство через неё может ограничить или расширить объем привлеченных капиталов. В этом направлении с целью создания благоприятной инвестиционной среды страны необходимо, уделив особое внимание налоговой ситуации в отрасли и вводя в законодательную систему надлежащие льготы для инвесторов, в определенной степени обеспечить стимулы для инвесторов на территории страны [15-М].

2. Развитие легкой промышленности закладывает основу для развития других направлений АПК и экономики страны в целом. В этом процессе решение проблем легкой промышленности Таджикистана позволит решить проблемы безработицы, обеспечения населения отечественной продукцией, девальвации национальной валюты, дополнительных инвестиций в другие сферы и предпринимательский сектор [1-М].

3. Современный опыт управления финансовым состоянием промышленных предприятий показывает, что собственные средства предприятия относительно меньше используются для долгосрочных инвестиций. Эти средства предприятия часто находятся в обращении и используются для потребления (обращения). Однако умеренное

функционирование предприятия требует постоянного развития, его адаптации к изменениям окружающей среды. Для привлечения инвесторов и получения дополнительных финансовых ресурсов деятельность предприятия должна соответствовать высокому уровню инвестиционной привлекательности [17-М].

4. Оценка инвестиционной привлекательности предприятия зависит от разработки точной особенности деятельности и потенциалов предприятия по привлечению инвестиций. Каждое предприятие, нацеленное на привлечение различных капиталов, должно повысить уровень своей инвестиционной привлекательности, чтобы инвесторы обратили на него внимание и обеспечили рост устойчивого функционирования предприятия. С этой целью предприятие должно увеличить стоимость своих основных активов, получить доступ к новым активам и обеспечить их эффективное использование [7-М].

5. Следует разработать программу относительно большего привлечения внутренних и внешних инвестиций в качестве приоритетного направления легкой промышленности. Необходимо использовать всевозможные меры для улучшения инвестиционного пространства в сфере легкой промышленности Таджикистана [16-М].

6. Проблемы инвестирования в сферу легкой промышленности Таджикистана в основном существуют на внутриреспубликанском уровне. Следовательно, необходимо уделять больше внимания способам решения внутренних проблем, поскольку большинство внутренних препятствий поражают внешние сложности для привлечения инвестиций в отечественную легкую промышленность [1-М].

7. Реализация проектов по эффективному обновлению основного капитала в сфере легкой промышленности требует продолжительного времени. Эту задачу трудно решить с помощью краткосрочных кредитов в банках и других кредитных учреждений, поскольку они направлены на получение немедленной прибыли с учетом короткого срока окупаемости инвестиций. Следовательно, необходимо разработать комплекс мероприятий по улучшению инвестиционного пространства в Республике Таджикистан с целью привлечения долгосрочных инвестиций в реальный сектор экономики [20-М].

ПЕРЕЧЕНЬ ПУБЛИКАЦИЙ АВТОРА ПО ТЕМЕ ДИССЕРТАЦИИ

А) Статьи в рецензируемых журналах:

[1-М]. Розиев, Д.А. Масъалаҳои ҷалби сармоягузори хориҷӣ дар саноати сабуки Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / Д.А. Розиев, М.Қ. Файзулоев // Паёми Донишгоҳи давлатии тиборати Тоҷикистон. – Душанбе, 2021. - №2(36). С.249-258.

[2-М]. Розиев, Д.А. Таҳлили макроиктисодии вазъи ҷолибияти сармоягузорӣ дар саноати нассочии Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / Д.А. Розиев, М.Қ. Файзулоев // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои иҷтимоӣ-иқтисодӣ ва ҷамъиятӣ. – Душанбе, 2020. - №2/4(215). -С. 114-120.

[3-М]. Розиев, Д.А. Нақши ҷолибияти сармоягузорӣ дар ҷалби сармоягузори иқтисодиёти миллий [Матн] / Д.А. Розиев // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои иҷтимоӣ-иқтисодӣ ва ҷамъиятӣ. -Душанбе, 2019. -№3. -С. 95-98.

[4-М]. Розиев, Д.А. Нақши сармоя ва ҷалби сармоягузорӣ ба иқтисодиёти Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / Д.А. Розиев // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои иҷтимоӣ-иқтисодӣ ва ҷамъиятӣ. – Душанбе, 2017. - №2/10. -С. 100-103.

[5-М]. Розиев, Д.А. Самтҳои афзалиятноки рушди суғурта дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ва ҷалби сармояи хориҷӣ ба ин соҳа [Матн] / Д.А. Розиев, М.Н. Хусайнов // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои иҷтимоӣ-иқтисодӣ ва ҷамъиятӣ. - Душанбе, 2017. - №2/4(215). -С. 49-51.

[6-М]. Розиев, Д.А. Проблемаҳои хусусигардонии моликияти давлатӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ва ҷалби сармоягузори хориҷӣ дар ин самт [Матн] / Д.А. Розиев, Ю.Ф. Ғафорода // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои иҷтимоӣ-иқтисодӣ ва ҷамъиятӣ. – Душанбе: Сино, 2016. -№ 2/8(215). - С. 29-32.

б) Статьи, опубликованные в других журналах:

[7-М]. Розиев, Д.А. Нақши баҳодихии умумии ҷолибияти сармоягузори корхона дар ҷалби сармоягузори дар Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] /Д.А. Розиев // Маводи семнари илмӣ амалӣ дар мавзӯи: “Масъалаҳои такмилдиҳии низоми андози Ҷумҳурии Тоҷикистон” (5 майи соли 2020). – Душанбе, 2020. -С. 74-79.

[8-М]. Розиев, Д.А. Назарияи ҷолибияти сармоягузорӣ ва гурӯҳбандии омилҳои ба он таъсиркунанда [Матн] /Д.А. Розиев // Маводи конфронси ҷумҳуриявии илмӣ-назариявӣ дар мавзӯи: “Танзими андозию бучетии иқтисодиёти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар шароити муосир” (11 майи соли 2019). -Душанбе, 2019. -С.203-212.

[9-М]. Розиев, Д.А. Таҳлили вазъи ҷалби сармоягузориҳо ба иқтисодиёти миллий (Дар мисоли Ҷумҳурии Тоҷикистон) [Матн] /Д.А. Розиев // Маводи конфронси байналмилалӣ илмӣ-амалӣ дар мавзӯи “Масоили мубрами ташаккулдиҳии ҷомеаи иттилоотӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон: ҳолат ва дурнамои инкишоф” (15 майи соли 2018). -Душанбе, 2018. -С.248-251.

[10-М]. Розиев, Д.А. Хусусиятҳои мусбӣ ва манфии сармоягузориҳои хориҷӣ дар ҚТ [Матн] /Д.А. Розиев, Ф. Сабурзода // Маводи конфронси байналмилалӣ илмӣ-амалӣ дар мавзӯи: “Рушди саноати ҳамчун омилҳои пешрафти иқтисодӣ ва иҷтимоии Ҷумҳурии Тоҷикистон: вазъи муосир ва дурнамои он” (30 июни соли 2018). -Душанбе, 2018. -С. 165-170.

[11-М]. Розиев, Д.А. Проблемаҳои ташкили иқлими сармоягузориҳои коғазҳои киматнок дар Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] /Д.А. Розиев // Маводи конференсияи ҷумҳуриявӣ илмӣ-назариявӣ дар мавзӯи «Механизмҳои истифодаи фишангҳои иқтисодӣ молиявӣ таъмини амнияти иқтисодӣ дар шароити ҷаҳонишавӣ» (7 ноябри соли 2018). –Душанбе, 2018. -С. 142-145.

[12-М]. Розиев, Д.А. Нақши сармоягузориҳои хориҷӣ дар иқтисодиёти имрӯзаи Ҷумҳурии Тоҷикистон ва зарурияти ҷалби он [Матн] /Д.А. Розиев // Маводи мизи гирд дар мавзӯи: “Сиёсати молиявӣ қарзии Ҷумҳурии Тоҷикистон: натиҷаҳо ва дурнамо” (7.12.2017 с.). -Душанбе, 2018. -С. 75-78.

[13-М]. Розиев, Д.А. Тараққиёти робитаҳои берунаи иқтисодӣ, шаклҳои асосӣ ва усулҳои ҷалби сармояи хориҷӣ [Матн] /Д.А. Розиев, М.Н. Хусайнов // Маводи конфронси апрелӣ дар мавзӯи: “Стратегияи миллии рушди ҚТ барои давраи то соли 2030: назария ва амалия” (22-24 апрели соли 2017). -2017. -С. 70-73.

[14-М]. Розиев, Д.А. Зарурият ва нақши сиёсати сармоягузорӣ дар иқтисодиёт [Матн] /Д.А. Розиев, М.Н. Хусайнов// Маводи конфронси байналмилалӣ илмӣ-амалӣ дар мавзӯи: “Масоили баҳисобгирӣ, таҳлил, аудит, омор, кибернетикаи иқтисодӣ дар шароити рушди инноватсионии иқтисод” (5-6 майи соли 2017). -2017. -С.179-182.

[15-М]. Розиев, Д.А. Таъсири сиёсати андозӣ ба фаъолияти соҳибкорӣ дар ҷорҷӯбаи Иттиҳоди иқтисодии АвруОсиё [Матн] / Д.А. Розиев // Маводи конфронси ҷумҳуриявӣ илмӣ-амалӣ дар мавзӯи: “Сиёсати буҷетӣ-андозии Тоҷикистон дар иқтисоди қушод” (20-21 майи соли 2016). -Душанбе, 2016. -С.193-196.

[16-М]. Розиев, Д.А. Тамоюли ҷалб кардани сармоягузориҳои хориҷӣ [Матн] /Д.А. Розиев // Маводи конфронси ҷумҳуриявӣ илмӣ-амалӣ дар мавзӯи: “Мукамалгардонии системаи андозии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар давраи муосир” (25 октябри 2016). -Душанбе, 2016. -С. 124-129.

[17-М]. Розиев, Д.А. Сиёсат оид ба идораи сармояҳои воқеӣ ва молиявӣ [Матн] /Д.А. Розиев // Маводи конфронси ҷумҳуриявӣ илмӣ-амалӣ дар мавзӯи: “Проблемаҳои тақмили низомии андозии Ҷумҳурии Тоҷикистон” (24 январӣ соли 2015). -Душанбе, 2015. -С. 126-128,

[18-М]. Розиев, Д.А. Тақмили ислохот дар соҳаи соҳибкорӣ [Матн] / Д.А. Розиев, М.Н. Хусайнов // Маводи конфронси ҷумҳуриявӣ илмӣ-амалӣ дар мавзӯи: “Проблемаҳои тақмили низомии андозии Ҷумҳурии Тоҷикистон” (24.01.2015 с.). -Душанбе, 2015. -С. 124-126.

[19-М]. Розиев, Д.А. Особҳои рольи ҳолати давлати дар роҳи фаъолияти соҳибдорӣ [Текст] / Д.А. Розиев, З. Шоимардонова // Маводи конфронси ҷумҳуриявӣ илмӣ-амалӣ дар мавзӯи: “Ғолиби ҳисоб ва аудит: масъалаҳо ва имконияти рушди дар РТ” (30 апрели 2015г). -Душанбе, 2015. -С.91-100.

[20-М]. Розиев, Д.А. Нақши лоиҳаҳои инвестисионӣ дар рушди иқтисодӣ ва иҷтимоии Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / Д.А. Розиев // Маводи конфронси ҷумҳуриявӣ илмӣ-амалӣ дар мавзӯи: “Ҳукумати электронӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, ҳолат ва дурнамои инкишоф” (10-11 ноябри 2015). -Душанбе, 2015. - С. 183-186.

[21-М]. Розиев, Д.А. Баъзе масъалаҳои иҷозатномадихӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] /Д.А. Розиев // Маводи конференсияи ҷумҳуриявӣ илмӣ-амалӣ дар мавзӯи: “Муаммоҳои коркардабарой ва амалисозии стандартҳои миллӣ мутобики Стандартҳои байналмилалӣ ҳисоботи молиявӣ” (19-20-уми декабри 2014). -Душанбе, 2015. -С.297-299.

[22-М]. Розиев, Д.А. Проблемаҳои идоракунии қарзи берунии Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / Д.А. Розиев // Маводи конференсияи ҷумҳуриявӣ илмӣ-амалӣ дар мавзӯи: “Дигаргунсозӣҳои механизми молиявӣ қарзӣ ва нақши он дар таъмини рушди иқтисодии Ҷумҳурии Тоҷикистон” (23-25 ноябри соли 2013). - Душанбе, 2013. -С. 172-176.

АННОТАТСИЯ

ба диссертатсияи Розиев Диловар Астанакулович дар мавзӯи «Баландбардории қолибияти сармоягузории саноати сабуки Ҷумҳурии Тоҷикистон» барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои иқтисодӣ аз рӯйи ихтисоси 08.00.07 – Молия, муомилоти пулӣ ва қарз

Калидвожаҳо: сармоя, сармояи хориҷӣ, сармоягузорӣ, сармоягузории дохилӣ, сармоягузории хориҷӣ, сармоягузории мустақими хориҷӣ, саноат, саноати коркард, саноати сабук, сармоягузорӣ ба саноати сабук, сармоягузорӣ ба соҳаи насоччию дӯзандагӣ ва ғайра.

Кори диссертатсионӣ ба таҳқиқи баландбардории қолибияти сармоягузории саноати сабуки Ҷумҳурии Тоҷикистон бахшида шудааст. Ҳадафи таҳқиқоти диссертатсионӣ ин таҳияи асосҳои назариявӣ методологии эҳё ва рушди соҳаи саноати сабук тавассути таъмини ҷалби сармоя, инчунин истифодаи самараноки нерӯи захиравии соҳа ва фароҳам овардани заминаҳои афзоиши ҷузъи содиротии саноати сабук мебошад.

Муҳимтарин натиҷаҳои илмӣ, ки дар раванди таҳқиқот ба даст омаданд ва дорои нағзониҳои илмӣ мебошанд, инҳоянд: моҳияти табиати иқтисодии сармоягузорӣ ва ҷалбияти сармоягузорӣ дар соҳаи саноати сабук, инчунин муайян намудани омилҳои таъсиррасон (дохилию берунӣ) ба қолибияти сармоягузорӣ пешниҳод гардида, илман исбот шудааст, ки сармоягузорӣ ҳамчун омил метавонад барои ба азнавсозии иқтидорҳои истеҳсоли, зиёдшавии ҷойҳои нави корӣ, афзоиши шуғли аҳоли, пастшавии нархи молҳо ва афзудани сифати онҳо, баланд гардидани рақобатпазирии молҳои истеҳсоли дохилӣ, ки дар ниҳояти кор метавонад ба беҳтар гардонидани сатҳи зиндагии аҳоли ва нуфузи кишвар дар ҷомеи ҷаҳонӣ мусоидат намояд; таъсири назарраси ҷанбаҳои институтсионалӣ ва низоми қонунгузории кишвар ба раванди беҳдошти қолибияти сармоягузорӣ дар моҳи таҳияи маҷмӯи ҷорабиниҳои давлатӣ оид ба пешниҳоди имтиёзҳои андозӣ, қарзҳои бучетӣ ва таъмини беҳтариҳои корхона ҷиҳати беҳтар намудани фазои сармоягузорӣ дар соҳаи саноати сабук бо мақсади ҷалби сармоягузориҳои дарозмуддат муайян карда шудааст; дар асоси таҳлили маҷмӯи нишондиҳандаҳои базавӣ ва иловагӣ тамоюлҳои рушди соҳаи саноати сабук ва вобастагии байниҳамдигарии иштирокчиёни бозори маҳсулоти саноатӣ муайян карда шудааст; тавассути нишондиҳандаҳои маҷмӯӣ (макроиқтисодӣ) ва соҳавӣ вазъи раванди сармоягузорӣ ба соҳаи саноати сабук баҳогузорӣ карда шуда, муаммоҳои асосии баландбардории қолибияти сармоягузорӣ ба соҳаи мазкур ошкор карда шудаанд; роҳҳои ҷалби сармоягузорӣ ба саноати сабук ва инфрасохтори он дар Тоҷикистон, ки ба дигар қардани механизми низоми андозситонӣ дар корхонаҳои саноати сабук вобастаанд, нишон дода шудаанд; ҷоннок намудани ҷалбияти бозори фондӣ барои васеъ намудани имкониятҳои ҷалби захираҳои молиявии корхонаҳои саноати сабук, тавлиди гуногуншаклии раванди ҷалби сармоягузориҳо алоқаманданд, асоснок карда шудаанд; тавассути модели математикии арзёбии ҷалби сармоягузориҳои мустақими хориҷӣ ва истифодаи он дар соҳаи саноати сабуки Тоҷикистон то давраи соли 2030 коркард гардид, натиҷаи модел нишон дод, ки ҳангоми ба 1% афзудани сармоягузориҳои мустақими хориҷӣ ба соҳаи саноати коркард, шумораи корхонаҳои насочӣ ва дӯзандагӣ ба 0,2% меафзояд.

АННОТАЦИЯ

на диссертацию Розиева Дилова Астанакуловича на тему «Повышение инвестиционной привлекательности легкой промышленности Республики Таджикистан» на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.07 – Финансы, денежное обращение и кредит

Ключевые слова: капитал, иностранный капитал, инвестиции, внутренние инвестиции, иностранные инвестиции, прямые иностранные инвестиции, промышленность, перерабатывающая промышленность, легкая промышленность, инвестиции в легкую промышленность, инвестиции в текстильную и швейную промышленность.

Диссертационная работа посвящена исследованию повышения инвестиционной привлекательности легкой промышленности Республики Таджикистан. Целью диссертационного исследования является разработка теоретико-методологических основ возрождения и развития легкой промышленности путем обеспечения привлечения инвестиций, а также эффективного использования ресурсного потенциала отрасли и создания предпосылок для роста экспортной составляющей легкой промышленности.

Наиболее значимыми научными результатами, полученными в процессе исследования и содержащими научную новизну, является следующее: представлена сущность экономической природы инвестирования и инвестиционной деятельности в сфере легкой промышленности, а также выявлены влияющие на инвестиционную привлекательность факторы (внутренние и внешние), научно обосновано, что инвестиции как фактор могут способствовать модернизации производственных мощностей, увеличению рабочих мест, росту занятости населения, снижению цен на товары и повышению их качества, повышению конкурентоспособности товаров внутреннего производства, что в конечном итоге приводит к улучшению уровня жизни населения и престижа страны в мировом сообществе; определено значительное воздействие институциональных аспектов и законодательной системы страны на процесс улучшения инвестиционной привлекательности на основе разработки комплекса государственных мероприятий по предоставлению налоговых льгот, бюджетных кредитов и обеспечению безопасности предприятия по улучшению инвестиционного пространства в сфере легкой промышленности с целью привлечения долгосрочных инвестиций; на основе анализа комплекса базовых и дополнительных показателей выявлены тенденции развития легкой промышленности и взаимозависимости участников рынка промышленной продукции; посредством комплексных (макроэкономических) и отраслевых показателей оценено состояние процесса инвестирования в легкую промышленность, выявлены основные проблемы повышения инвестиционной привлекательности данной отрасли; обозначены способы привлечения инвестиций в легкую промышленность и ее инфраструктуру в Таджикистане, обусловленные изменением механизма налоговой системы на предприятиях легкой промышленности; обоснованы активизация деятельности фондового рынка для расширения возможностей привлечения финансовых ресурсов предприятий легкой промышленности, создание разнообразия процесса привлечения инвестиций; с помощью математической модели разработана оценка привлечения прямых иностранных инвестиций и ее использования в легкой промышленности Таджикистана до 2030 года, результат которой показал, что при увеличении прямых иностранных инвестиций в перерабатывающую промышленность на 1% число текстильных и швейных предприятий вырастит на 0,2%.

ANNOTATION

for the dissertation of Rosiev Dilovar Astanakulovich on the topic "Increasing the investment attractiveness of the light industry of the Republic of Tajikistan" for the degree of Candidate of Economic Sciences in the specialty 08.00.07 – Finance, money circulation and credit

Keywords: capital, foreign capital, investment, domestic investment, foreign investment, foreign direct investment, industry, processing industry, light industry, investment in light industry, investment in textile and clothing industry.

The dissertation work is devoted to the study of increasing the investment attractiveness of the light industry of the Republic of Tajikistan. The purpose of the dissertation research is to develop theoretical and methodological foundations for the revival and development of light industry by ensuring the attraction of investments, as well as the effective use of the resource potential of the industry and the creation of prerequisites for the growth of the export component of light industry.

The most significant scientific results obtained in the course of the research and containing scientific novelty are the following: the essence of the economic nature of investment and investment activity in the field of light industry is presented, as well as factors affecting investment attractiveness (internal and external) are identified, it is scientifically substantiated that investment as a factor can contribute to the modernization of production capacities, increase jobs, employment growth, reduction of prices for goods and improvement of their quality, to increase the competitiveness of domestic goods, which ultimately leads to an improvement in the standard of living of the population and the prestige of the country in the world community; a significant impact of institutional aspects and the legislative system of the country on the process of improving investment attractiveness is determined on the basis of the development of a set of state measures to provide tax benefits, budget loans and ensure the security of the enterprise to improve the investment space in the sphere of light industry in order to attract long-term investments; based on the analysis of a set of basic and additional indicators, the trends in the development of light industry and the interdependence of industrial product market participants are identified; through complex (macroeconomic) and industry indicators, the state of the investment process in light industry is assessed, the main problems of increasing the investment attractiveness of this industry are identified; the ways of attracting investments in light industry and its infrastructure in Tajikistan, due to changes in the mechanism of the tax system at light industry enterprises; the activation of the stock market activity to expand the possibilities of attracting financial resources of light industry enterprises, the creation of a variety of the process of attracting investment is justified; with the help of a mathematical model, an assessment of attracting foreign direct investment and its use in the light industry of Tajikistan until 2030 has been developed, the result of which showed that with an increase in foreign direct investment in the processing industry by 1%, the number of textile and sewing enterprises will grow by 0.2%.

Ба чопаш 21.04.2022 имзо шуд.
Андозаи 60x84 1/16. Коғази офсетӣ.
Адади нашр 100 нусха. 1,5 чузъи чопӣ.
Дар матбааи ДМТ чоп шудааст.
734025, ш. Душанбе, кӯчаи Лоҳутӣ 17

Подписано в печать 21.04.2022. Формат 60x84 1/16.
Бумага офсетная. Тираж 100 экз. Усл.п.л. 1,5.
Отпечатано в типографии ТНУ
734025, г. Душанбе, ул. Лохути 17